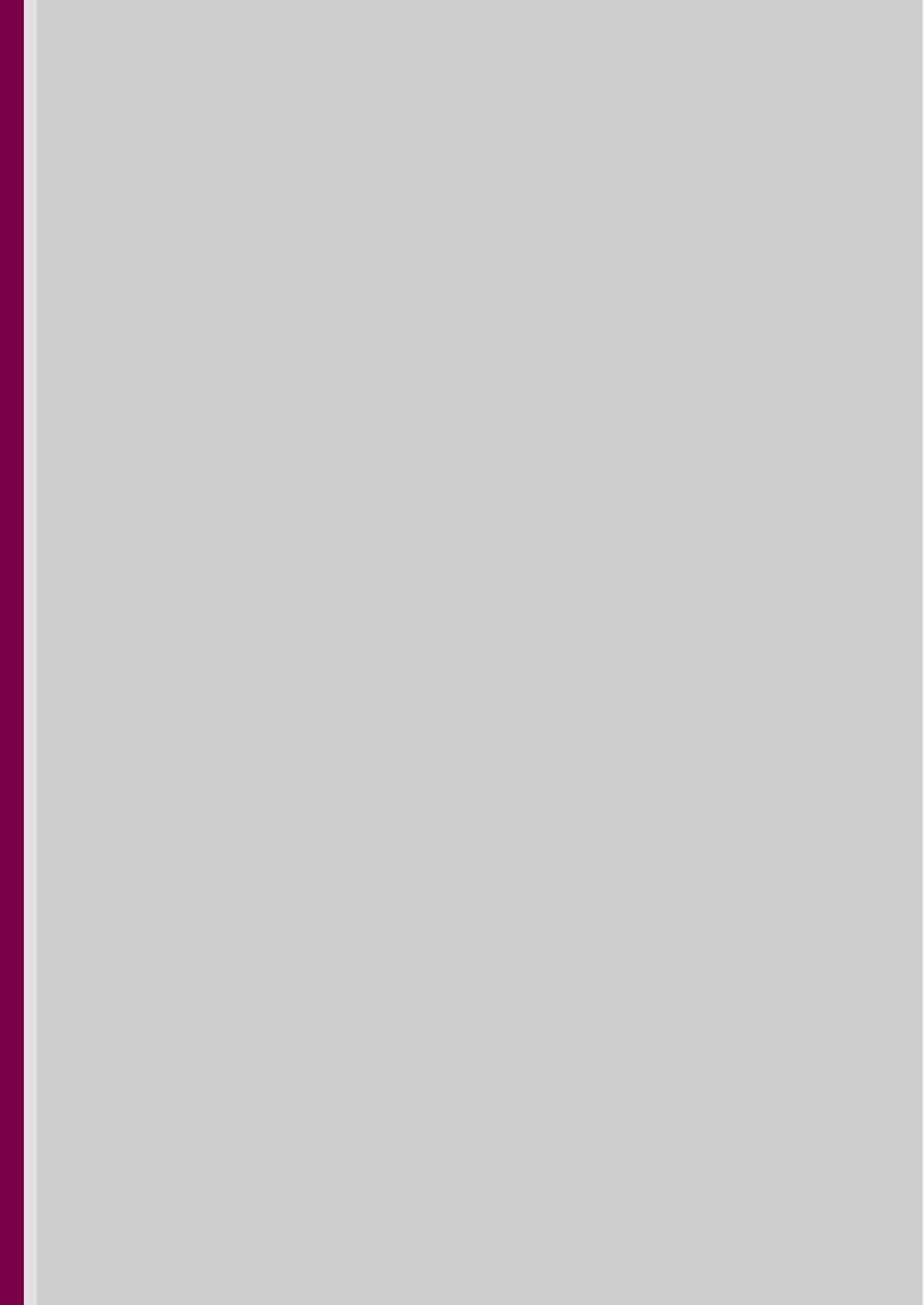

Y Cod Ymddygiad

ar gyfer aelodau awdurdodau lleol yng Nghymru

Canllawiau gan Ombwdsmon
Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru

Rhagair

Mae'r canllawiau hyn gennyf i, Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, yn rhoi golwg gyffredinol o'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol (y Cod) a gyflwynwyd yn 2008. Ei fwriad yw eich helpu chi fel aelod i ddeall eich dyletswyddau dan y Cod. Mae'r Cod yn berthnasol i holl aelodau ac aelodau cyfetholedig awdurdodau lleol, cynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parciau cenedlaethol Cymru. Fel aelod, gofynnir i chi ymrwymo iddo fel rhan o'ch datganiadau wrth dderbyn eich swyddogaeth. Nid yw'r Cod yn berthnasol i weithredoedd awdurdodau yn eu cyfanrwydd, nac i ymddygiad eu swyddogion na'u gweithwyr. Mae cod ymddygiad ar wahân yn berthnasol i swyddogion awdurdodau lleol yng Nghymru.

Nod y tudalennau a ganlyn yw eich helpu i ddeall y Cod a'i ofynion yn gyffredinol. Mae Adran 1 yn cynnwys cyflwyniad ac mae Adran 2 yn amlinellu eich dyletswyddau dan y Cod, gan gyfeirio at baragraffau penodol lle ceir rhagor o wybodaeth. Mae Adrannau 3 a 4 yn delio â materion cyffredinol sy'n ymwneud â buddiannau, a'u nod yw egluro nifer o ddarpariaethau sydd yn Rhannau 3 a 4 y Cod. Mae copi o'r Cod ar gael drwy ei lwytho i lawr oddi ar wefan eich awdurdod neu gysylltu â'ch swyddog monitro neu'ch clerc (ar gyfer cynghorau tref a chymuned y cyfeirir atynt fel cynghorau cymuned yn y canllawiau hyn).

Bwriad y canllawiau hyn yw eich helpu i ddeall y Cod a sut mae'n berthnasol, ond nid oes gobaith iddynt roi sylw i bob sefyllfa bosibl. Yn y pen draw, chi sy'n gyfrifol am ofyn am gyngor penodol gan eich swyddog monitro neu'ch clerc pan fydd hynny'n briodol a phenderfynu ar y camau mwyaf priodol i'w cymryd.

Yr wyf wedi defnyddio esiamplau trwy gydol yr adroddiad er mwyn helpu dod â'r canllawiau hyn yn fyw. Mae'r esiamplau hyn yn tynnu ar wir achosion wedi'u hystyried gan fy swyddfa a hefyd yn cynnwys penderfyniadau a gyraeddwyd atynt gan bwyllgorau safonol lleol a Phanel Dyfarnu Cymru.

Fel aelod, fe gynigir i chi hyfforddiant ar y Cod, naill ai gan swyddog monitro neu gan gorff cynrychioladol. Rwy'n disgwyl i bob aelod fanteisio ar unrhyw hyfforddiant o'r fath, gan gynnwys cyrsiau gloywi, i sicrhau eu bod yn gwbl ymwybodol o'r darpariaethau yn y Cod a sut y caiff ei ddehongli.

Wrth gyhoeddi'r cyngor hwn, rwyf yn ymwybodol iawn o bwysigrwydd safonau i sicrhau iechyd ac effeithiolrwydd ein sefydliadau democrataidd yn y dyfodol. Mae'n bwysig y dylem i gyd gydweithio i godi safonau ac i greu diwylliant lle caiff aelodau eu parchu am fod yn anhunanol, yn wrthrychol ac am eu hymddygiad parchus. Os gwnawn ni hynny gallwn feithrin hyder y cyhoedd yn ein sefydliadau democrataidd a hyrwyddo llywodraethu da er budd pobl ein holl gymunedau.

Peter Tyndall

Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru

Ebrill 2010

Caiff y canllawiau statudol hyn eu cyhoeddi gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru dan Adran 68 Deddf Llywodraeth Leol 2000 ar gyfer aelodau etholedig, aelodau cyfetholedig ac aelodau a benodir ar:

- gynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol;
- cynghorau cymuned;
- awdurdodau tân ac achub, ac
- awdurdodau parciau cenedlaethol

yng Nghymru.

DS Rhaid i aelodau awdurdodau heddlu Cymru gydymffurfio â Chod Ymddygiad Lloegr a dylent ystyried y Canllawiau a gyhoeddwyd gan Standards for England sydd ar gael ar ei wefan:

<http://www.standardsforengland.gov.uk> neu drwy gysylltu â'r sefydliad drwy un o'r dulliau canlynol:

Ffôn: 0161 817 5300

Ffacs: 0161 817 5499

Minicom: 0161 817 5449

E-bost: enquiries@standardsforengland.gov.uk

Ysgrifennu at:

Standards for England

Fourth Floor, Griffin House, 40 Lever Street, Manchester M1 1BB United Kingdom

Cydnabyddiaeth

Mae'r canllawiau hyn yn pwyso ar y canllawiau a baratowyd ac a gyhoeddwyd gan Standards for England ar God Ymddygiad Lloegr. Maent wedi cael eu hystyried a'u diwygio er mwyn iddynt fod yn berthnasol i God Cymru ac i'r cyd-destun Cymreig. Maent hefyd yn adlewyrchu'r ymatebion i'r ymgynghoriad a gynhaliwyd gennyf. Rwyf yn ddiolchgar i Standards for England am gytuno i mi ddefnyddio eu gwaith wrth baratoi'r canllawiau hyn ond fi, Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, sy'n gyfrifol am unrhyw wallau neu gamgymeriadau.

Cynnwys

	Tudalen
Rhan 1 - Cyflwyniad	6
▪ Yr Egwyddorion	8
▪ Penderfynu pryd mae'r Cod yn berthnasol i chi	10
Rhan 2 – Dyletswyddau cyffredinol dan y Cod Ymddygiad	11
▪ Cydraddoldeb	11
▪ Trin pobl eraill â pharch	12
▪ Bwlio a harasio	13
▪ Peryglu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod	15
▪ Datgelu gwybodaeth gyfrinachol	16
▪ Rhwystro mynediad at wybodaeth	17
▪ Anfri	17
▪ Rhoi gwybod am dorri'r Cod	18
▪ Cwynion blinderus	18
▪ Cydweithredu ag ymchwiliadau	19
▪ Defnyddio eich safle'n amhriodol	20
▪ Adnoddau'r awdurdod	20
▪ Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig	21
▪ Gwneud penderfyniadau'n wrthrychol	22
▪ Ystyried cyngor a roddir i chi a rhoi rhesymau	22
▪ Treuliau	24
▪ Rhoddion a lletygarwch	24
Rhan 3 – Buddiant personol ac sy'n rhagfarnu	25
▪ Buddiant personol	25
▪ Datgan buddiant personol	29
▪ Buddiant sy'n rhagfarnu	30
▪ Pwyllgorau Trosolwg a Chraffu	32
▪ Beth i'w wneud pan fydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu	33
▪ Swyddogaethau gweithredol neu gabinet	34
▪ Goddefebau	35
Rhan 4 – Cofrestru Buddiannau	37
▪ Gwybodaeth sensitif	38
▪ Rhoddion a lletygarwch	38

1. Cyflwyniad

Roedd y Ddeddf Llywodraeth Leol (2000) yn creu fframwaith moesegol newydd ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru. Roedd yn creu pŵer i Gynulliad Cenedlaethol Cymru gyhoeddi cod ymddygiad enghreifftiol sy'n berthnasol i aelodau ac aelodau cyfetholedig pob awdurdod perthnasol yng Nghymru. Cafodd y pŵer hwn ei drosglwyddo i Weinidogion Cymru drwy Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006. Yn 2008, cyhoeddodd Gweinidogion Cymru'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol presennol y mae'n rhaid i bob awdurdod perthnasol ei fabwysiadu.

Roedd yn rhaid i awdurdodau fabwysiadu'r Cod ar ei ffurf enghreifftiol yn ei gyfanrwydd, ond gallent ychwanegu at y Cod, ar yr amod bod hyn yn cyd-fynd â'r Cod Enghreifftiol. Bwriad hyn oedd sicrhau aelodau a'r cyhoedd ynghylch pa safonau a ddisgwylir. Mae'n helpu i sicrhau cysondeb drwy'r awdurdodau perthnasol, gan osgoi dryswch i'r cyhoedd ac i'r rheini sy'n aelodau o fwy nag un awdurdod.

Gofynnir i bwyllgorau safonau prif gynghorau helpu aelodau ac aelodau cyfetholedig eu hawdurdodau ynghyd ag aelodau cynghorau tref a chymuned yn eu hardal i lynu wrth y Cod a threfnu i ddarparu cyngor a hyfforddiant. Rwyf yn argymhell yn gryf y dylai pob aelod fynychu hyfforddiant a chymryd cyngor pan gaiff ei gynnig. Rwyf yn cefnogi awdurdodau unigol sy'n mynnu bod aelodau'n cael hyfforddiant ar y Cod cyn iddynt gael ymuno â rhai cyrff sy'n gwneud penderfyniadau megis pwyllgorau cynllunio.

Yn y pen draw, fel aelod, chi sy'n gyfrifol am y penderfyniadau a wnewch a gellir eich dal i gyfrif amdanynt. Fodd bynnag, nid yw hyn yn golygu y cewch wneud penderfyniadau sy'n torri'r cod neu sy'n mynd yn groes i gyngor oherwydd mai eich penderfyniad chi ydyw. Mae'r canllawiau hyn yn egluro'r cyfyngiadau y disgwylir i chi weithredu o'u mewn i sicrhau y gall aelodau'r cyhoedd fod â hyder yn y ffordd mae awdurdodau yng Nghymru yn gwneud eu penderfyniadau

Fy swyddogaeth i fel Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus yw ymchwilio i gwynion bod aelodau awdurdodau lleol yng Nghymru wedi torri'r Cod. Wrth bennu a ddylid ymchwilio i gŵyn o dorri'r Cod, byddaf yn defnyddio prawf dau gam. Yn y lle cyntaf, byddaf yn ceisio canfod a oes tystiolaeth sy'n dangos bod y Cod wedi cael ei dorri.

Yr ail brawf y byddaf yn ei ddefnyddio yw a fyddai'r honiad o dorri'r cod yn debyg o arwain at gosb. Mae gennyf ddisgresiwn ynghylch a ddylid ymchwilio ai peidio. Rwyf wedi mabwysiadu'r prawf hwn er mwyn egluro sut byddaf fel rheol yn defnyddio fy nisgresiwn a sicrhau cysondeb. Wrth ddefnyddio fy nisgresiwn, byddaf yn ystyried canlyniadau achosion blaenorol a ystyriwyd gan bwyllgorau safonau ledled Cymru ac yn penderfynu'n unol â hynny.

Fodd bynnag, os wyf yn gwybod am gwynion blaenorol ynghylch yr un aelod ac yn credu y gallai hyn fod yn dangos patrwm o dorri'r cod, byddaf wedyn yn aml yn dewis ymchwilio. Os oes tystiolaeth prima facie o dorri'r Cod, ac nid wyf yn penderfynu ymchwilio, byddaf bob amser bron yn ysgrifennu at yr aelod dan sylw yn egluro na ddylid ystyried fy mhenderfyniad mewn unrhyw ffordd fel cymeradwyaeth ar gyfer torri'r Cod mewn unrhyw ffordd ac egluro y byddaf yn ei ystyried os ceir rhagor o honiadau o dorri'r Cod.

Mae'r broses byddaf yn defnyddio i ymchwilio i gwynion ar gael ar fy ngwefan yn www.ombwdsmon-cymru.org.uk. Os byddaf yn gweld bod cyfiawnhad dros gŵyn, gallaf ei chyfeirio

naill ai at eich pwyllgor safonau neu at dribiwnlys a fydd yn cael ei gynnull gan Banel Dyfarnu Cymru. Os byddant wedyn yn profi'r gŵyn, gallant roi ystod o gosbau.

Pwyllgor Safonau

Pan fydd pwyllgor safonau'n pennu bod aelod neu aelod cyfetholedig wedi methu cydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod perthnasol, caiff bennu;

1. nad oes angen cymryd camau yng nghyswllt y methiant hwnnw;
2. dylid ceryddu'r aelod neu'r aelod cyfetholedig; neu
3. dylid gwahardd neu wahardd yn rhannol yr aelod neu'r aelod cyfetholedig rhag bod yn aelod o'r awdurdod hwnnw am gyfnod na chaiff fod yn fwy na chwe mis.

Mae cerydd o'r aelod dan sylw yn cymryd ffurf cyhoeddus.

Caiff aelod apelio yn erbyn penderfyniad pwyllgor safonau i Banel Dyfarnu Cymru.

Panel Dyfarnu Cymru

Dyma'r pwerau sydd ar gael i'r tribiwnlys achos pan fydd yn penderfynu bod aelod neu aelod cyfetholedig wedi methu cydymffurfio â'r Cod:

1. anghymwysu yr atebydd rhag bod neu rhag dod yn aelod o'r awdurdod perthnasol dan sylw neu unrhyw awdurdod perthnasol arall am gyfnod o bum mlynedd;
2. gwahardd neu wahardd yn rhannol yr atebydd rhag bod yn aelod neu'n aelod cyfetholedig o'r awdurdod perthnasol dan sylw am hyd at 12 mis, neu gymryd dim camau yng nghyswllt torri'r cod.

Pan fydd pwyllgor safonau neu dribiwnlys achos yn gwahardd neu'n gwahardd yn rhannol aelod neu aelod cyfetholedig mae'r aelod neu'r aelod cyfetholedig hwnnw neu honno yn dal yn rhwym wrth y Cod yn enwedig y darpariaethau ym mharagraffau 6(1)(a) (dwyn anfri ar swydd aelod neu awdurdod) a pharagraff 7 (defnyddio swydd aelod yn amhriodol).

Yr Egwyddorion

Roedd y Ddeddf Llywodraeth Leol yn grymuso'r Cynulliad Cenedlaethol i gyhoeddi egwyddorion y mae'n rhaid i chi eu hystyried wrth gyflawni eich swyddogaeth fel aelod. Mae'r Cod yn seiliedig ar yr egwyddorion hyn sydd wedi'u dylunio i hyrwyddo'r safonau uchaf posibl. Mae'r egwyddorion hyn yn dod o 7 Egwyddor Bywyd Cyhoeddus a oedd yn Adroddiad Nolan "Safonau Ymddygiad mewn Llywodraeth Leol yng Nghymru, Lloegr a'r Alban". Ychwanegwyd tri arall at y rhain; dyletswydd i gynnal y gyfraith; stiwardiaeth briodol o adnoddau'r Cyngor a chydardoldeb a pharch at bobl eraill.

Mae aelodau a etholir i awdurdodau lleol yn rhoi o'u hamser a'u hymrwymiad yn hael er budd eu cymunedau. Mae'r egwyddorion hyn yn rhoi fframwaith ar gyfer sianelu eich ymrwymiad mewn ffordd sy'n adlewyrchiad da ohonoch chi a'ch awdurdod, ac a fydd yn rhoi'r hyder i'ch cymunedau yn y ffordd y caiff eich awdurdod ei lywodraethu.

Mae adrannau unigol y Cod wedi'u dylunio i gefnogi gweithredu'r Egwyddorion. Er enghraifft, mae'r egwyddor Anhunanoldeb yn dod dan Adran 7 y Cod, Anhunanoldeb a Stiwardiaeth.

Cafodd yr egwyddorion presennol eu gosod allan mewn offeryn statudol¹ ac mae eu manylion isod.

1. Anhunanoldeb

Rhaid i aelodau weithredu er lles y cyhoedd yn unig. Rhaid iddynt beidio byth â defnyddio'u safle fel aelodau er mantais amhriodol iddynt eu hunain neu er mantais neu anfantais i bobl eraill.

2. Gonestrwydd

Rhaid i aelodau ddatgan unrhyw fuddiannau preifat sy'n berthnasol i'w dyletswyddau cyhoeddus a chymryd camau i ddatrys unrhyw wrthdaro mewn modd sy'n diogelu buddiannau'r cyhoedd.

3. Uniondeb a Gwedduster

Rhaid i aelodau beidio â'u rhoi eu hunain mewn sefyllfa lle mae unrhyw rwymedigaethau ariannol neu rwymedigaeth arall tuag at unigolion neu gyrff a allai geisio dylanwadu arnynt wrth iddynt gyflawni eu dyletswyddau yn bwrw amheuaeth ar eu huniondeb. Rhaid i aelodau osgoi ymddygiad sy'n ymddangos felly bob tro.

4. Dyletswydd i Gynnal y Gyfraith

Rhaid i aelodau weithredu i gynnal y gyfraith, a gweithredu bob amser yn unol â'r ymddiriedaeth y mae'r cyhoedd wedi'i rhoi iddynt.

5. Stiwardiaeth

Wrth gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau rhaid i aelodau sicrhau bod adnoddau'r awdurdod yn cael eu defnyddio'n gyfreithlon ac yn ddoeth.

¹Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001 SI 2001 Rhif 2276 (W.166)

6. Gwrthrychedd wrth wneud Penderfyniadau

Wrth gyflawni eu cyfrifoldebau, gan gynnwys gwneud penodiadau, dyfarnu contractau, neu argymell unigolion ar gyfer gwobrwyon a manteision, rhaid i aelodau wneud penderfyniadau ar sail rhagoriaeth. Er bod rhaid i aelodau roi sylw i gyngor proffesiynol swyddogion a gall fod yn briodol iddynt roi sylw i farn pobl eraill, gan gynnwys eu grwpiau gwleidyddol, eu cyfrifoldeb nhw yw penderfynu pa safbwynt i'w arddel ac, os yw'n briodol, sut i bleidleisio ar unrhyw fater.

7. Cydraddoldeb a Pharch

Rhaid i aelodau gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau gyda sylw dyladwy i'r angen i hybu cyfle cyfartal i bawb, ni waeth beth yw eu rhyw, eu hil, eu hanabledd, eu cyfeiriadedd rhywiol, eu hoed na'u crefydd, a dangos parch ac ystyriaeth tuag at bobl eraill.

8. Didwylledd

Rhaid i aelodau fod mor agored â phosibl ynghylch eu holl weithredoedd a gweithredoedd eu hawdurdod. Rhaid iddynt geisio sicrhau bod datgeliadau gwybodaeth yn cael eu cyfyngu yn unol â'r gyfraith yn unig.

9. Atebolrwydd

Mae aelodau'n atebol i'r etholwyr ac i'r cyhoedd yn gyffredinol am eu gweithredoedd ac am sut y maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau fel aelod. Rhaid iddynt fod yn barod i ildio i unrhyw archwiliad sy'n briodol ar gyfer eu cyfrifoldebau.

10. Arweinyddiaeth

Rhaid i aelodau hybu a chefnogi'r egwyddorion hyn drwy roi arweiniad ac esiampl fel y byddant yn hybu hyder cyhoeddus yn eu swyddogaeth ac yn yr awdurdod. Rhaid iddynt barchu didueddrwydd ac uniondeb swyddogion statudol yr awdurdod a gweithwyr eraill yr awdurdod.

Nid yw'r egwyddorion yn rhan o'r Cod Enghreifftiol, ac felly nid yw methu cydymffurfio â'r Egwyddorion ynddo'i hun yn dangos bod y Cod wedi'i dorri, er bod rhai cynghorau wedi'u cynnwys yn eu codau. Fodd bynnag, mae'n debyg y byddai methu glynu wrth yr egwyddor sy'n ymwneud â chydraddoldeb a pharch yn golygu torri gofynion ym mharagraffau 4 (a) a (b) y Cod yng nghyswllt cyfle cyfartal a pharch.

Beth bynnag, mae'r Egwyddorion yn rhoi sylfaen gref ar gyfer eich ymddygiad yn eich swyddogaeth ac mae'r Ombudsmon yn annog aelodau i'w hystyried bob amser.

Penderfynu pryd mae'r Cod yn berthnasol i chi

Gweler paragraphau 2 a 3

Mae'r Cod yn berthnasol i chi:

1. Pryd bynnag y byddwch yn gweithredu yn rhinwedd eich swyddogaeth, gan gynnwys pan fyddwch yn cynnal busnes eich awdurdod neu'n gweithredu, yn honni eich bod yn gweithredu, neu'n rhoi'r argraff eich bod yn gweithredu, yn rhinwedd eich swyddogaeth fel aelod neu fel cynrychiolydd o'ch awdurdod.
2. Unrhyw bryd, petaech yn ymddwyn mewn modd y byddai'n rhesymol ystyried bod hynny'n dwyn anfri ar eich swyddogaeth neu ar eich awdurdod neu os ydych yn defnyddio neu'n ceisio defnyddio eich safle i ennill mantais neu i osgoi anfantais i chi'n hun neu i unrhyw un arall neu os ydych chi'n camdefnyddio adnoddau eich awdurdod.

Pan fyddwch yn cynrychioli eich awdurdod ar unrhyw awdurdod perthnasol arall, neu ar unrhyw gorff arall gan gynnwys Awdurdod Heddlu, rhaid i chi gydymffurfio â'u Cod Ymddygiad wrth weithredu ar ran yr awdurdod arall hwnnw. Pan gewch eich enwebu gan eich awdurdod fel ymddiriedolwr elusen rhaid i chi wneud hynny er budd gorau'r elusen honno wrth weithredu felly, yn unol â chyfraith elusennau a'r canllawiau a gynhyrchwyd gan y Comisiwn Elusennau (gweler ei wefan:

www.charity-commission.gov.uk).

Os ydych chi'n cynrychioli eich awdurdod ar gorff arall, er enghraifft ar fwrdd cymdeithas dai, nad oes ganddi god ymddygiad sy'n berthnasol i'w haelodau, rhaid i chi gydymffurfio â chod eich awdurdod eich hun oni bai fod hynny'n gwrthdaro ag unrhyw ofynion cyfreithiol y mae'n rhaid i'r corff arall gydymffurfio â nhw.

Os ydych yn cyfeirio atoch eich hun fel cyngorydd, bydd y Cod yn berthnasol i chi. Mae hyn yn berthnasol ar lafar, ar bapur neu mewn gohebiaeth electronig. Er enghraifft, os oes gennych chi blog neu os ydych yn defnyddio Twitter neu wasanaeth rhwydweithio cymdeithasol arall yn eich swyddogaeth fel cyngorydd, bydd y Cod yn berthnasol i unrhyw sylwadau a wnewch yno. Hyd yn oed os nad ydych chi'n defnyddio eich teitl, os yw'r cynnwys yn amlwg yn ymwneud â'ch swyddogaeth, bydd y Cod yn berthnasol.

Enghraifft

Os cewch eich enwebu gan eich awdurdod fel cyfarwyddwr cwmni (cymdeithas dai trosglwyddo stoc er enghraifft) rhaid i chi weithredu er budd gorau'r cwmni. Os oes ganddo god ymddygiad ar gyfer ei gyfarwyddwyr – rhaid i chi lynu wrtho. Os nad oes ganddo un, rhaid i chi gydymffurfio â chod eich awdurdod, ac eithrio ar yr adegau prin pan fydd yn gwrthdaro ag unrhyw rwymedigaethau cyfreithiol sydd gan y cwmni. Os cewch eich gwahardd o'ch swyddogaeth am unrhyw reswm, rhaid i chi ddal i lynu wrth yr agweddau hynny o'r Cod fel y mae'n berthnasol, yn benodol fel a nodir ym mharagraff 2(1)(d) tra byddwch wedi cael eich gwahardd.

2. Dyletswyddau cyffredinol dan y Cod Ymddygiad

Cydraddoldeb

Gweler Paragraff 4(a)

Rhaid i chi gyflawni eich dyletswyddau gan ystyried yr egwyddor y dylid rhoi cyfle cyfartal i bawb, ni waeth beth yw eu rhyw, eu hil, eu hanabledd, eu cyfeiriadedd rhywiol, eu hoed na'u crefydd. Er nad yw'r Cod yn glir ynghylch statws trawsryweddol, fel rheol byddaf yn ystyried ei fod wedi cael ei gynnwys dan y categori rhyw, ac rwyf yn disgwyl i egwyddor cyfle cyfartal gael ei defnyddio.

Dylech bob amser geisio osgoi gwahaniaethu. Ceir pedwar prif fath o wahaniaethu:

- Gwahaniaethu uniongyrchol: trin pobl yn wahanol oherwydd eu rhyw, eu hil, eu hanabledd, eu cyfeiriadedd rhywiol, eu hoed neu eu crefydd.
- Gwahaniaethu anuniongyrchol: trin pobl mewn ffordd nad yw'n ymddangos ei bod yn gwahaniaethu rhwng pobl oherwydd eu rhyw, eu hil, eu hanabledd, eu cyfeiriadedd rhywiol, eu hoed, neu eu crefydd, ond sy'n eu rhoi dan anfantais anghymesur.
- Harasio: cymryd rhan mewn ymddygiad digroeso ar sail rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oed neu grefydd, sy'n mynd yn erbyn urddas unigolyn arall neu sy'n creu amgylchedd gelyniaethus, diraddiol neu sy'n sarhau neu'n bychanu.
- Erledigaeth: trin rhywun yn llai ffafriol oherwydd eu bod wedi cwyno am wahaniaethu, wedi cychwyn achos am wahaniaethu, neu oherwydd eu bod wedi bod yn ymwneud â chwyno neu gychwyn achos am wahaniaethu.

Mae cyfreithiau cydraddoldeb hefyd yn rhoi dyletswyddau cadarnhaol i roi diwedd ar wahaniaethu anghyfreithlon a harasio ac er mwyn hybu cydraddoldeb. Dan gyfreithiau cydraddoldeb, gall eich awdurdod fod yn atebol am unrhyw wahaniaethu a wnewch. Bydd hyn yn berthnasol os byddwch yn gwneud rhywbeth yn rhinwedd eich swyddogaeth mewn ffordd sy'n gwahaniaethu.

Rhaid i chi ochel rhag gwneud dim sydd mewn unrhyw ffordd yn unrhyw un o'r mathau o wahaniaethu sydd wedi'u gwahardd, a gwneud dim sy'n rhwystro eich awdurdod rhag cyflawni ei ddyletswyddau cadarnhaol dan gyfreithiau cydraddoldeb. Gall ymddygiad o'r fath olygu bod eich awdurdod yn torri'r gyfraith, a gallech fod yn destun cwyn eich bod wedi mynd yn groes i'r paragraff hwn o'r Cod.

Trin pobl eraill â pharch ac ystyriaeth

Gweler Paragraff 4(b)

Rhaid i chi ddangos parch ac ystyriaeth at bobl eraill

Mae grwpiau gwleidyddol yn gyffredin mewn awdurdodau, a gall eu haelodau berthyn i bleidiau gwleidyddol neu, fel y gwelir yn aml yng Nghymru, i grwpiau o aelodau annibynnol. Disgwylir i bob un ohonynt ymgyrchu dros ei syniadau ei hun, a gallant hefyd geisio difrio polisiau a gweithredoedd eu gwrthwynebwyr. Mae beirniadu syniadau a barn yn rhan o ddadl ddemocrataidd, ac nid yw hynny yn ddo'i hun yn fwlio nac yn fethu trin rhywun â pharch. Mae'n hanfodol bod aelodau'n osgoi cael dadleuon sy'n mynd yn rhy bell. Dylai aelodau etholedig sicrhau eu bod yn parchu eu gwrthwynebwyr er eu bod yn cyflwyno pwyntiau gwleidyddol mewn ffordd rymus. Ceir gwahaniaeth clir rhwng cymryd rhan rymus mewn dadl am bolisiau neu am raglenni, a chymryd rhan mewn ymosodiadau personol yn erbyn unigolion.

Er ei bod yn iawn craffu ar rinweddau p'un ai os ydyw aelodau sy'n dal swyddi rheoli yn gallu cynnig yr arweinyddiaeth neu'r stiwardiaeth sy'n ofynnol yn eu swydd, dylid cyfyngu dadleuon o'r fath i faterion materol, ac osgoi ymosodiadau personol ac ymddygiad sy'n achosi tramgwydd.

Mae gan gadeiryddion cyfarfodydd ran bwysig i'w chwarae o ran rheoli dadl o fewn paramedrau rhesymol, a dylai'r rheini sydd yn y gadair fanteisio ar unrhyw gefnogaeth a hyfforddiant sydd ar gael i wella eu sgiliau a'u profiad. Disgwylir i gadeiryddion cyfarfodydd ddefnyddio rheolau dadl a rheolau gweithdrefnau neu reolau sefydlog er mwyn atal ymddygiad ymosodol neu anhrefnus.

Ceir beirniadu syniadau a pholisiau'n gadarn, ond ni ddylid ymosod ar unigolyn yn bersonol. Mae hyn yn arbennig o berthnasol wrth ddelio â'r cyhoedd ac â swyddogion.

Er y cydnabyddir y gall rhai aelodau o'r cyhoedd roi gofynion afresymol ar aelodau, dylai aelodau bob amser drin aelodau o'r cyhoedd yn gwrtais ac yn ystyriol. Mae ymddygiad digywilydd a thramgwyddus yn gostwng disgwyliadau a hyder y cyhoedd yn eu cynrychiolwyr etholedig. Dyma'r achos mewn sefyllfaoedd wyneb yn wyneb megis cyfarfodydd yn ogystal ag wrth gyfathrebu dros y ffôn, drwy lythyr, neges e-bost neu ddulliau electronig eraill.

Ar adegau, mewn dadleuon tanbaid, bydd rhai aelodau'n gwneud sylwadau sy'n mynd y tu hwnt i'r canllawiau hyn, er enghraifft, galw aelod arall o'r awdurdod yn gelwyddgi. Wrth benderfynu i ymchwilio i ddigwyddiad o'r fath ai peidio, byddaf yn ystyried y cyd-destun, ac a oedd yr aelod wedi ymddiheuro wedyn. Fodd bynnag, petai'r honiad yn cael ei ailadrodd yn ysgrifenedig – er enghraifft, mewn colofn bapur newydd, blog neu "tweet", byddwn yn fwy tebygol o ymchwilio. Byddaf hefyd yn edrych i weld a fu digwyddiadau tebyg yn y gorffennol.

Enghraifft

Ysgrifennodd aelod o gyngor tref at un o Ddirprwy Weinidogion Llywodraeth Cynulliad Cymru am weithiwr (“Mr Smith”) oedd yn gweithio mewn cyngor sir, ac anfonwyd copi at y cyngor hefyd. Yn y llythyr roedd yr aelod yn cwestiynu cymhwysedd a chymhelliant Mr Smith a gwnaeth nifer o sylwadau dilornus a phersonol ynghylch Mr Smith a phobl mae ganddo gysylltiad personol agos â nhw. Cododd fater gwrywgydiaeth a chyfeirio ato fel “anabledd anfad” a bod “gwrywgydiaeth ond yn gythraul y gellir ei yrru allan”. Cyfeiriwyd yr aelod at Banel Dyfarnu Cymru.

Canfu'r Panel fod yr aelod wedi torri paragraff 4(b) oherwydd ei fod wedi methu dangos parch ac ystyriaeth at bobl eraill. Canfu hefyd fod y geiriau roedd wedi'u defnyddio wedi dwyn anfri ar swydd aelod yn groes i baragraff 6(1)(1) y Cod.

Cafodd yr aelod ei anghymwysu am 12 mis rhag bod na dod yn aelod o awdurdod lleol.

Bwlio a harasio

Gweler Paragraff 4(c)

Rhaid i chi beidio ag ymddwyn mewn ffordd sy'n bwlio nac yn harasio neb, gan gynnwys cynghorwyr eraill, swyddogion y cyngor nac aelodau o'r cyhoedd.

Mae harasio yn golygu ymddygiad sy'n cael ei ailadrodd sy'n cynhyrfu neu'n gwylltio pobl. Mae bwlio'n gallu golygu ymddygiad tramgwyddus, brawychus, maleisus, sarhaus neu ddigywilydd. Gall ymddygiad o'r fath ddigwydd unwaith neu gall fod yn rhan o batrwm ymddygiad sydd wedi'i gyfeirio at unigolyn gwannach neu unigolyn y mae gennych rywfaint o ddylanwad gwirioneddol neu ymddangosiadol drostynt. Mae ymddygiad sy'n bwlio yn ceisio tanseilio unigolyn neu grŵp o unigolion, mae'n niweidiol i'w hyder ac i'w gallu a gall effeithio'n andwyol ar eu hiechyd.

Gellir cyferbynnu hyn â'r sialensiau dilys y gall aelod eu gwneud wrth gwestiynu polisi neu wrth graffu ar berfformiad. Byddai enghraifft o hyn yn cynnwys dadleuon yn y siambr am bolisi, neu ofyn i swyddogion egluro'r rhesymwaith dros y safbwyntiau proffesiynol y maent wedi'u cyflwyno. Mae gennych hawl i herio cynghorwyr eraill a swyddogion ynghylch pam maent yn arddel eu safbwyntiau.

Byddaf bob amser yn ystyried honiadau o fwlio a harasio o safbwynt y dioddefwr honedig. Y cwestiwn i'w ateb yw a oedd gan yr unigolyn hawl rhesymol i gredu ei fod yn cael ei fwlio yn hytrach nag oedd y sawl a gyhuddir o'r bwlio yn meddwl ei fod neu ei bod yn gwneud hynny. Caiff bwlio yn aml ei wneud wyneb yn wyneb, ond yn fwyfwy, gall ddigwydd ar bapur neu drwy ddefnyddio e-gyfryngau. Yr un safonau ymddygiad a ddisgwylir, boed chi'n mynegi eich hun ar lafar neu yn ysgrifenedig.

Mae arnoch angen sicrhau nad yw eich ymddygiad yn croesi'r ffin o fod yn rymus i fod yn fwlio. Ni ellir cael rheolau pendant sy'n llywodraethu pob set o amgylchiadau ond bydd lefel cyfrifoldeb cymharol y swyddog yn ffactor mewn rhai achosion. Gall y swyddogion sydd ar y lefel uchaf gymryd rhan mewn trafodaeth gadarn ag aelodau a byddant mewn sefyllfa dda i allu cyflwyno eu safbwynt eu hunain yn gadarn. Nid yw'r un peth yn wir yng nghyswllt swyddogion iau ac mae ar aelodau angen bod yn ymwybodol o hyn. Nid yw hyn yn golygu fy mod yn goddef bwlio uwch swyddogion, ond po fwyaf yw'r gwahaniaeth pŵer rhwng y swyddog a'r aelod, y mwyaf yw'r tebygolrwydd y bydd y swyddog yn ystyried bod yr ymddygiad yn fwlio.

Mae'n amlwg hefyd bod sianeli priodol ar gael ar gyfer mynegi pryder ynghylch perfformiad swyddog, ac nid yw'n dderbyniol gwneud hynny yng nghyd-destun cyfarfod lle mae pobl eraill yn bresennol, yn enwedig os ydynt o gyrff allanol neu'n aelodau o'r cyhoedd. Nid yw ychwaith yn dderbyniol gwneud hynny yn y cyfryngau, yn eich cyhoeddiadau eich hun neu drwy ddefnyddio blog, Twitter, Facebook nac unrhyw ddulliau electronig eraill. Mae'n bwysig eich bod yn codi materion ynghylch perfformiad gwael yn y ffordd gywir ac mewn fforwm priodol. Fodd bynnag, os yw eich beirniadaeth yn ymosodiad personol neu'n dramgwyddus, rydych yn debygol o groesi'r ffin o ran yr hyn sy'n ymddygiad derbyniol.

Enghraifft

Roedd un o weithwyr cyngor bwrdeistref sirol wedi cwyno bod un o brif aelodau'r cyngor wedi ei "bwllo a'i brawychu" yn ystod galwad ffôn ac yn ystod "cyfarfod portffolio" mewnol, sef cyfarfodydd wythnosol yr oedd yr aelod yn eu cynnull ac roedd nifer o swyddogion o'r adran berthnasol yn bresennol yn y cyfarfodydd hynny. Nid oedd y swyddog wedi bod yn ei swydd ers llawer ac roedd yn cael ei chyflogi mewn swydd "prif" swyddog.

Yn ystod yr alwad ffôn roedd yr aelod wedi cwestiynu hawl y swyddog i drefnu hyfforddiant ar gyfer aelodau craffu. Roedd yr aelod yn grac ac wedi gweiddi ar y swyddog yn ystod yr alwad. Roedd y swyddog yn amlwg wedi ypsetio pan ddaeth yr alwad i ben ac roedd hi'n teimlo bod yr aelod wedi "rhoi pryd o dafod iddi".

Y diwrnod canlynol yn ystod y "cyfarfod portffolio" roedd y swyddog wedi rhoi cyflwyniad ac yn ystod y cyflwyniad hwnnw roedd yr aelod yn amlwg yn aflonydd ac yn grac, roedd ei wyneb yn goch ac roedd yn taro ei feiro ar y bwrdd ac yn torri ar draws cyflwyniad y swyddog i'r fath raddau bod swyddog a oedd yn uwch na hi wedi torri ar draws i amddiffyn y swyddog.

Canfu'r Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi torri paragraff 4(a) Cod Ymddygiad 2002 oherwydd ei fod wedi methu dangos parch ac ystyriaeth at bobl eraill. Roedd hefyd o'r farn bod ymddwyn yn y fath fodd yn y cyfarfod "portffolio" wedi golygu ei fod wedi dwyn anfri ar swydd aelod. Roedd yn cadarnhau bod disgwyl i aelodau gynnal eu hunain mewn ffordd briodol yn adeilad y cyngor, ni waeth a yw'r ymddygiad hwnnw'n debyg o fod yng ngŵydd y cyhoedd neu'n debyg o fod yng ngŵydd y cyhoedd ai peidio. Gwaharddodd yr aelod o'r cyngor am 9 mis.

Petawn yn ystyried cwyn o'r natur hon dan y Cod presennol, byddwn o'r farn y byddai ymddygiad o'r fath yn awgrymu bod paragraff 4(c) y Cod wedi cael ei dorri.

Peryglu didueddrwydd swyddogion yr awdurdod

Gweler Paragraff 4(d)

Rhaid i chi beidio â pheryglu didueddrwydd neb sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ran yr awdurdod na cheisio gwneud hynny.

Ni ddylech fynd at neb sy'n gweithio i'r awdurdod neu ar ran yr awdurdod gyda'r bwriad o bwysu arnynt i gyflawni eu dyletswyddau mewn ffordd unochrog neu bleidiol. Rhaid iddynt fod yn ddiduedd ac ni ddylid eu gorfodi na'u perswadio i weithredu mewn ffordd a fyddai'n golygu na fyddent yn ddiduedd. Er enghraifft, ni ddylech gael swyddogion i'ch helpu chi i baratoi deunyddiau pleidiol wleidyddol, na'ch helpu chi gyda materion sy'n ymwneud â'ch busnes preifat. Ni ddylech roi na chynnig dim cymhelliant na gwobr yn gyfnewid am weithredu mewn ffordd benodol na gwneud penderfyniad penodol na bygwth neb os nad ydynt yn bwriadu gweithredu mewn ffordd benodol. Yn ogystal ag osgoi rhoi pwysau ar swyddogion yn bersonol, mae arnoch angen osgoi gwneud hynny ar bapur, drwy ddefnyddio cyfryngau electronig nac yn y wasg.

Er eich bod yn cael cwestiynu swyddogion yn gadarn er mwyn deall, er enghraifft, eu rhesymau dros gynnig gweithredu mewn ffordd benodol, neu gynnwys adroddiad maent wedi'i ysgrifennu, rhaid i chi beidio â cheisio eu gorfodi i ymddwyn yn wahanol, newid eu cyngor neu addasu cynnwys yr adroddiad hwnnw, os bydd gwneud hynny'n niweidio eu gonestrwydd proffesiynol.

Os bydd aelod yn datblygu perthynas bersonol agos gyda swyddog, gall hyn fod yn fuddiant personol ac o bosibl yn fuddiant sy'n rhagfarnu dan y Cod. Byddwn yn eich annog i lynu wrth unrhyw brotocol sydd wedi'i ddatblygu gan eich awdurdod sy'n delio â pherthnasau rhwng aelodau a swyddogion.

Enghraifft

Roedd mab a merch yng nghyfraith aelod cyngor bwrdeistref sirol yn gymdogion teulu a oedd yn denantiaid i'r cyngor. Roedd cwynion wedi cael eu gwneud am ymddygiad y teulu. Roedd yr aelod wedi cysylltu â swyddogion y cyngor ynghylch meddiannaeth y teulu o eiddo'r cyngor ac effaith hynny ar deulu ei fab droeon, weithiau y tu allan i oriau swyddfa. Cafodd y galwadau eu gwneud yn ei swyddogaeth fel aelod etholedig ac roedd ganddo fynediad uniongyrchol at swyddogion oherwydd ei fod yn aelod. Cafodd rybudd gan y dirprwy swyddog monitro ynghylch ei ymddygiad, a bwysleisiodd y swyddogaeth bwerus sydd gan aelodau etholedig wrth ddelio ag aelodau o staff.

Er gwaethaf hyn, daliodd ati i gysylltu â swyddogion am y mater gan gynnwys gofyn i swyddog ymweld â'i deulu "y funud honno" a chyhuddo swyddog o "roi gwybod" i'r teulu yr oedd cwynion amdanynt bod offer mesur sŵn yn cael ei osod.

Canfu'r Panel Dyfarnu fod ymddygiad yr aelod yn ymddygiad parhaus dros gyfnod o 6 mis gyda'r bwriad o roi pwysau gormodol ar swyddogion y cyngor. Canfu fod ei weithredoedd wedi ceisio rhoi didueddrwydd swyddogion y cyngor yn y fantol. Canfu hefyd fod yr aelod wedi methu dangos parch ac ystyriaeth at bobl eraill a bod ei weithredoedd yn harasio a'i fod wedi defnyddio ei swyddogaeth yn amhriodol i hybu buddiannau ei deulu ei hun. Ac ystyried natur gronnus y ffordd roedd wedi delio â swyddogion a'i fod wedi gwneud honiad ffug bod swyddog wedi "rhoi gwybod" i'r teulu roedd hefyd wedi dwyn anfri ar swydd aelod.

Cafodd yr aelod ei wahardd o'i swyddogaeth am 12 mis.

Datgelu gwybodaeth gyfrinachol

Gweler Paragraff 5(a)

Rhaid i chi beidio â datgelu gwybodaeth gyfrinachol na gwybodaeth y byddai'n rhesymol ystyried ei bod o natur gyfrinachol, ac eithrio yn unrhyw un o'r amgylchiadau canlynol:

- Rydych wedi cael caniatâd y sawl sydd ag awdurdod i'w roi.
- Mae'r gyfraith yn mynnu eich bod yn gwneud hynny.

Mae gan y Comisiynydd Gwybodaeth ganllawiau defnyddiol am y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth a'r Ddeddf Diogelu Data sydd ar gael ar y wefan www.ico.gov.uk neu drwy ffonio 0845 630 6060.

Fel aelod, efallai y byddwch yn gweld gwybodaeth gyfrinachol am unigolion neu sefydliadau gan gynnwys materion sy'n fasnachol neu'n bersonol sensitif. Gall hyn gynnwys gwybodaeth am gyflogaeth neu faterion personol pobl sy'n codi o waith gwasanaethau cymdeithasol, er enghraifft. Ambell waith bydd y rhain yn cael eu marcio fel cyfrinachol. Ar adegau eraill, ni fydd hynny'n wir, ond rhaid i chi beidio â datgelu'r wybodaeth hyd yn oed os nad yw wedi cael ei marcio. Os nad ydych yn siŵr, gofynnwch i'ch swyddog monitro neu'ch clerc.

Fel rheol gyffredinol, dylech chi ystyried materion a drafodir yn adrannau cyfrinachol cyfarfodydd (eitemau eithriedig) fel rhai cyfrinachol. Fel rheol mae'r adroddiadau hyn wedi cael eu hasesu gan yr awdur fel rhai sy'n cynnwys gwybodaeth sensitif, yn dilyn cyngor cyfreithiol arbenigol. Efallai y bydd sensitifrwydd yr wybodaeth yn lleihau dros amser, ond cewch eich annog yn gryf i gael cyngor cyfreithiol priodol cyn ei datgelu. Yn yr un modd, mae cyngor cyfreithiol, boed wedi'i ddarparu gan gyfreithwyr allanol neu staff cyfreithiol mewnol eich awdurdod, bron bob amser yn dod dan ffrainc gyfreithiol ac felly ni ddylid ei ddatgelu.

Enghraifft

Roedd aelod cyngor bwrdeistref sirol a oedd yn eistedd ar banel mabwysiadu'r cyngor wedi datgelu'n gyhoeddus fanylion unigolyn a oedd wedi gwneud cais i'r panel i fabwysiadu plentyn. Dim ond oherwydd ei fod yn aelod o'r panel y gallai fod wedi gwybod am yr wybodaeth a ddatgelwyd. Canfu'r Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi datgelu gwybodaeth gyfrinachol a oedd yn mynd yn groes i'r Cod. Gwaharddodd yr aelod o'r cyngor am 6 mis.

Rhwystro mynediad at wybodaeth

Gweler Paragraff 5(b)

Rhaid i chi beidio â rhwystro neb rhag cael gwybodaeth y mae ganddynt hawl i'w gweld yn ôl y gyfraith. Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 neu gopiâu o gofnodion, agendâu, adroddiadau a dogfennau eraill eich awdurdod y mae ganddynt hawl i'w gweld. I gael gwybod mwy am y mathau o wybodaeth y mae gan y cyhoedd hawl i'w gweld, cysylltwch â Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth drwy daro golwg ar www.ico.gov.uk neu drwy ffonio 0845 630 6060 neu os oes gennych chi ymholiadau penodol, dylech holi eich swyddog monitro neu eich clerch.

Mae'n debygol y bydd unrhyw wybodaeth rydych chi'n ei chynhyrchu yn rhinwedd eich swyddogaeth yn atebol i fod yn rhwym wrth ofynion datgelu'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth, ac efallai y bydd yn rhaid i'ch awdurdod ei rhyddhau er mwyn ymateb i gais. Os na fyddwch yn darparu'r wybodaeth i swyddog perthnasol eich awdurdod ar gais, byddwch yn torri'r Cod.

Mae ar eich awdurdod angen penderfynu a ddylid datgelu gwybodaeth ynteu a yw'n dod dan eithriad. Hyd yn oed os ydych chi'n meddwl bod yr wybodaeth sydd gennych wedi'i heithrio, rhaid i chi ei rhoi i swyddog perthnasol eich awdurdod er mwyn caniatáu i'r awdurdod wneud penderfyniad. Yn ogystal â thorri'r Cod, mae'n drosedd os caiff gwybodaeth ei dinistrio ar ôl cael cais Rhyddid Gwybodaeth.

Anfri

Gweler Paragraff 6.1(a)

Rhaid i chi beidio ag ymddwyn mewn ffordd y byddai'n rhesymol ystyried ei bod yn dwyn anfri ar eich swyddogaeth nac ar eich awdurdod unrhyw bryd.

Fel aelod, ceir mwy o graffu ar eich gweithredoedd ac ar eich ymddygiad nag aelodau cyffredin o'r cyhoedd. Dylech gofio y gall eich gweithredoedd yn eich bywyd cyhoeddus a phreifat effeithio'n andwyol ar eich swyddogaeth neu ar eich awdurdod.

Bydd ymddygiad anonest a thwyllodrus yn dwyn anfri ar eich awdurdod, yn yr un modd ag ymddygiad sy'n arwain at euogfarn troseddol, yn enwedig os yw'n golygu ymddygiad anonest, bygythiol neu dreisgar, hyd yn oed os yw'r ymddygiad yn digwydd yn eich bywyd preifat. Gellir ystyried bod beirniadu eich awdurdod yn anghywir neu'n annheg yn gyhoeddus yn dwyn anfri ar eich awdurdod. Gall negeseuon e-bost amhriodol at etholwyr ddwyn anfri ar swydd aelod.

Fel yr amlinellwyd yn yr enghraifft ar dudalen 15 uchod, rhaid i chi hefyd gynnal eich hun mewn ffordd briodol gyda phobl eraill yn adeiladau'r cyngor, ni waeth a yw eich ymddygiad yn debyg o fod yng ngŵydd y cyhoedd ai peidio.

Enghraifft

Roedd cynghorydd cymuned wedi bod yn sarhaus at berchennog siop a dau aelod o'i staff ac wedi ceisio cael disgownt ar rywbeth yr oedd yn ei brynu'n breifat drwy ddweud ei fod yn ei brynu ar ran y cyngor cymuned, a phan wrthodwyd ei gais am ddisgownt, gwnaeth fygythiadau yn erbyn y busnes. Canfu'r Panel Dyfarnu fod yn aelod wedi dwyn anfri ar swydd aelod a chafodd ei wahardd am 9 mis.

Rhoi gwybod am dorri'r Cod

Gweler paragraff 6(1)(c)

Os ydych chi'n credu'n rhesymol bod y Cod wedi cael ei dorri, rhaid i chi roi gwybod i mi ac i'ch swyddog monitro. Er mwyn credu'n rhesymol bod y Cod wedi cael ei dorri, bydd arnoch angen cael tystiolaeth i gefnogi hyn. Os nad ydych chi'n siŵr a yw'r Cod wedi cael ei dorri ai peidio, dylech holi eich swyddog monitro ar y cyfle cyntaf. Os cafodd y Cod ei dorri mewn modd technegol neu fach, neu os nad oes dim tystiolaeth glir i'r Cod gael ei dorri, efallai y bydd eich swyddog monitro'n dweud wrthyfych am y trothwy tebygol y byddaf yn ei osod. Serch hynny, fi sy'n gyfrifol am benderfynu a ddylid ymchwilio i achos o dorri'r Cod ai peidio. Os oes unrhyw amheuaeth, dylid rhoi gwybod bob tro. Mae'n ddefnyddiol os gallwch fynegi pa agwedd o'r Cod rydych yn credu sydd wedi ei dorri, ond nid yw hwn yn hanfodol.

Er mwyn rhoi gwybod am dorri'r Cod, gallwch gysylltu â'm swyddfa drwy ffonio 0845 6010987, dros yr e-bost holwch@ombwdsmon-cymru.org.uk neu drwy'r wefan yn www.ombwdsmon-cymru.org.uk. Mae taflen arbennig am gwyno ynghylch honiadau o dorri'r Cod ar gael ar gais neu ar y wefan.

Wrth benderfynu a wyf am ymchwilio i gŵyn ynghylch dorri'r Cod ai peidio, byddaf yn defnyddio'r prawf dau gam rwyf wedi'i amlinellu ar dudalen 6 uchod. Dylech wneud yn siŵr eich bod yn rhoi unrhyw dystiolaeth sydd gennych pan fyddwch yn cwyno, gan gynnwys cofnodion cyfarfodydd, gohebiaeth, nodiadau cyfoes neu negeseuon e-bost. Os oes unigolion eraill sydd yn dystion i'r honiad o dorri'r cod, dylech ddweud wrthym pwy ydynt. Mae'r ail bwynt yn arbennig o bwysig oherwydd os wyf yn delio â gair rhywun yn erbyn gair rhywun arall, fel rheol nid yw'n bosibl i mi benderfynu bod y Cod wedi cael ei dorri, ac os nad oes cadarnhad annibynnol, fel rheol ni fyddaf yn cychwyn ymchwiliad.

Cwynion blinderus

Gweler paragraff 6(1)(d)

Rhaid i chi beidio â chwyno yn erbyn aelodau eraill, aelodau o staff na phobl sy'n gweithio ar ran eich awdurdod os nad yw'r gŵyn yn seiliedig ar ffeithiau ac os yw wedi'i chymell gan falais (dymuniad i'w niweidio) neu gystadleuaeth wleidyddol. Yn anffodus, bu rhai achosion pan mae aelodau wedi ceisio cyflwyno cwynion am gystadleuwyr gyda'r bwriad o'u rhoi dan anfantaes, weithiau cyn etholiad, a lle nad oes dim tystiolaeth o dorri'r amodau neu mae'r dystiolaeth yn brin iawn.

Pan fydd manylion cwynion o'r fath yn cael eu trosglwyddo i'r wasg a'r cyfryngau lleol, mae hyn ynddo'i hun yn debygol o dorri'r Cod. Rhaid i chi roi gwybod i mi ac i'ch swyddog monitro am honiadau cadarn o dorri'r Cod, nid i'r papur newydd nac i'r orsaf radio leol. Bydd y wasg yn rhoi sylw priodol i fusnes unrhyw wrandawiaidau a'u canlyniadau, ac ni ddylai aelodau sy'n gwneud honiadau gynhyrchu dim cyhoeddusrwydd cyn y rhain.

Dylech hefyd osgoi gwneud cwynion nad oes ganddynt ddim neu ddim llawer o sylwedd (cwynion gwamal) neu sydd wedi'u dylunio'n bennaf i wylltio'r sawl y gwnaed cwyn amdano neu amdani.

Enghraifft

Roedd aelod cyngor bwrdeistref sirol wedi honni bod arweinydd y cyngor wedi cynnig rhoi cyfleusterau swyddfa i gynghorydd arall a'i grŵp o aelodau os oedd y cynghorydd hwnnw'n cefnogi hoff ymgeisydd yr arweinydd ar gyfer swydd y Prif Weithredwr. Roedd y dystiolaeth yn cefnogi safbwynt yr arweinydd nad oedd cysylltiad rhwng y ddau fater ac felly bod y gŵyn yn un maleisus. Roedd y Panel Dyfarnu wedi gwahardd yr aelod o wnaeth y gŵyn am 12 mis.

Cydweithredu ag ymchwiliadau

Gweler paragraff 6(2)

Rhaid i chi gydweithredu ag unrhyw ymchwiliad pan fydd yn cael ei gynnal gennyf i neu gan eich swyddog monitro'n defnyddio ein pwerau statudol. Mae peidio â gwneud hynny'n torri'r Cod. Mae hyn yn golygu y dylech ymateb yn brydlon i bob gohebiaeth a galwad ffôn, sicrhau eich bod ar gael ar gyfer cyfweiliadau os oes angen a darparu copïau o unrhyw ddogfennau y gofynnir amdanynt. Bydd fy swyddfa a'ch swyddog monitro yn ystyried unrhyw bwysau brys rydych chi'n eu hwynebu ac unrhyw drefniadau a wnaed o'r blaen, e.e. ar gyfer gwyliau. Fodd bynnag, byddant yn disgwyl i chi flaenoriaethu eu hymchwiliadau, er mwyn osgoi llusgo materion yn ddiangen. Mae'r gofyniad i gydweithredu ag ymchwiliad yn berthnasol p'un ai a ydych yn dyst neu'n destun yr ymchwiliad.

(Yn ystod fy ngwaith, yr wyf yn anffodus wedi dod i wybod am enghreifftiau o aelodau wedi'u cyhuddo o dorri'r Cod yn ceisio rhoi pwysau ar yr unigolion sydd wedi cyflwyno'r gwyn neu ar dystion eraill. Ystyriaf ymddygiad o'r fath yn hollol annerbyniol. Rhaid i chi beidio â brawychu na cheisio brawychu unrhyw un sydd, neu sy'n debygol o fod, yn achwynydd, yn dyst, neu'n ymwneud a gweinyddu unrhyw ymchwiliad neu achos sy'n ymwneud a methu cydymffurfio â'r Cod.

Ni waeth faint rydych chi'n pryderu am honiadau eich bod chi neu gynghorydd arall wedi methu cydymffurfio â'r Cod, mae bob tro'n anghywir bwlio, brawychu neu geisio brawychu unrhyw un sy'n ymwneud â'r ymchwiliad neu'r gwrandawriad. Hyd yn oed os nad ydych chi wedi torri'r Cod, cewch ddweud eich dweud yn ystod unrhyw wrandawriad neu ymchwiliad annibynnol, a dylech ganiatáu i'r prosesau hyn ddilyn eu trywydd naturiol.

Os ydych chi'n brawychu tyst mewn ymchwiliad am eich ymddygiad, er enghraifft, efallai y byddwch yn destun cwyn arall oherwydd i chi fynd yn groes i baragraff 4(c) o'r Cod parthed bwlio neu brawychu, er enghraifft, neu paragraff 6(1)(a) parthed dwyn anfri ar y swyddogaeth o fod yn aelod.)

Defnyddio eich safle'n amhriodol

Gweler Paragraff 7(a)

Rhaid i chi beidio â defnyddio na cheisio defnyddio eich safle'n amhriodol i roi mantais neu anfantais i chi'ch hun nac i unrhyw un arall. Mae'r paragraff hwn yn berthnasol bob amser ac nid dim ond pan ydych yn cyflawni eich dyletswyddau fel aelod. Ni ddylech ddefnyddio na cheisio defnyddio eich swyddogaeth gyhoeddus ychwaith er eich budd neu eich colled eich hun na budd na cholled neb arall. Er enghraifft, byddai eich ymddygiad yn amhriodol petaech yn ceisio hyrwyddo eich buddiannau preifat eich hun drwy eich safle fel aelod. Mae hyn hefyd yn berthnasol os ydych yn defnyddio eich swydd i wella eich lles ar draul pobl eraill.

Mae angen i aelodau sy'n berchen ar dir, neu mae pobl mae ganddynt gysylltiad personol agos â nhw yn berchen ar dir, fod yn arbennig o ofalus yng nghyswllt materion sy'n ymwneud â chynllunio. Os oes gennych unrhyw amheuaeth, dylech ofyn am gyngor. Mae hyn yr un mor berthnasol i aelodau cynghorau cymuned pan ymgynghorir â'ch cyngor ynghylch materion sy'n ymwneud â chynllunio. Yn yr un modd, er ei bod yn rhesymol disgwyl i aelodau helpu etholwyr wneud cais i'r cyngor e.e. ar gyfer tai, mae'n gwbl amhriodol ceisio dylanwadu ar y penderfyniad a wneir gan y swyddogion.

Enghraifft

Roedd un o aelodau cyngor sir wedi methu datgan buddiant pan roedd y cabinet yn ystyried a ddylid cymeradwyo'r achwynydd ar gyfer swydd llywodraethwr mewn ysgol leol, ac roedd gŵr yr aelod hefyd wedi gwneud cais am y swydd. Roedd hi wedi gofyn am gyngor gan ei swyddog monitro cyn mynychu'r cyfarfod a ddywedodd wrthi nad oedd ganddi ddim buddiant i'w ddatgan. Penderfynodd y cabinet gyfeirio enwebiad yr achwynydd i fod yn llywodraethwr yn ôl at y panel llywodraethwyr, a benderfynodd wedyn ail hysbysebu'r swydd i aelodau'r cyngor. Erbyn hynny roedd gŵr yr aelod wedi cael ei ethol fel aelod o'r cyngor ac yn cyfateb y maen prawf cyntaf ar gyfer proses dethol llywodraethwr.

Canfu'r Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi methu datgan buddiant personol a buddiant sy'n rhagfarnu yn y mater gerbron y cabinet a drwy gymryd rhan yn y cyfarfod ei bod wedi defnyddio ei safle'n amhriodol i ennill mantais i unigolyn arall a oedd yn mynd yn groes i baragraff 7(a) y Cod. Penderfynodd y Panel nad oedd angen cymryd dim camau pellach yng nghyswllt torri'r Cod.

Adnoddau'r awdurdod

Gweler Paragraff 7(b)

Dim ond yn unol â'i ofynion y cewch chi ddefnyddio adnoddau'r awdurdod neu awdurdodi pobl eraill i'w defnyddio.

Pan fydd eich awdurdod yn rhoi adnoddau i chi (er enghraifft ffôn, cyfrifiadur a chyfleusterau TG eraill, trafndiaeth neu gefnogaeth gan weithwyr y cyngor), dim ond ar gyfer cyflawni eich busnes awdurdod lleol ac unrhyw weithgarwch arall y mae eich awdurdod wedi eich awdurdodi i'w defnyddio ar eu cyfer y cewch chi ddefnyddio'r rhain.

Rhaid i chi fod yn gyfarwydd â'r rheolau sy'n berthnasol i ddefnyddio'r adnoddau hyn a wnaed gan eich awdurdod. Mae methu cydymffurfio â rheolau eich awdurdod yn debygol o olygu torri'r Cod.

Os ydych chi'n awdurdodi rhywun (er enghraifft aelod o'ch teulu) i ddefnyddio adnoddau eich awdurdod, rhaid i chi ofalu bod rheolau eich awdurdod yn caniatáu hyn.

Defnyddio adnoddau at ddibenion priodol yn unig

Gweler Paragraffau 7(b)(v) a 7(b)(vi)

Rhaid i chi wneud yn siŵr mai dim ond at ddibenion priodol rydych chi'n defnyddio adnoddau'r awdurdod. Nid yw'n briodol defnyddio'r adnoddau at ddibenion gwleidyddol, gan gynnwys dibenion pleidiol wleidyddol, nac awdurdodi pobl eraill i'w defnyddio yn y fath fodd. Wrth ddefnyddio adnoddau'r awdurdod, os yw'n berthnasol rhaid i chi ystyried unrhyw ganllawiau a gyhoeddwyd gan eich awdurdod lleol.

Ni ddylech byth ddefnyddio adnoddau'r cyngor at ddibenion sydd ond yn ddibenion pleidiol wleidyddol, gan gynnwys dylunio a dosbarthu deunyddiau pleidiol wleidyddol a gynhyrchir at ddibenion cyhoeddusrwydd.

Fodd bynnag, efallai fod eich awdurdod yn eich awdurdodi i ddefnyddio ei adnoddau a'i gyfleusterau at ddibenion gwleidyddol yng nghyswllt busnes eich awdurdod, er enghraifft, cynnal cyfarfodydd eich grŵp gwleidyddol. Yn yr achos hwn, rhaid i chi fod yn ymwybodol o'r cyfyngiadau a roddir ar ddefnydd o'r fath at y dibenion hyn. Dylai aelodau hefyd ystyried y ffaith bod cyfnodau cyn etholiadau llywodraeth leol yn hynod sensitif yn hyn o beth. Mae defnyddio adnoddau eich awdurdod y tu allan i'r cyfyngiadau hyn yn debygol o olygu torri'r Cod. Bydd rhai cynghorau'n caniatáu i aelodau ddefnyddio offer TG a ddarperir gan y Cyngor megis gliniaduron at ddefnydd atodol. Ar yr amod bod defnydd o'r fath yn unol â gofynion y cyngor, ni fyddai'r Cod yn cael ei dorri, ond ni fyddai'n briodol anfon negeseuon e-bost fel rhan o ymgyrch etholiadol er enghraifft.

Fodd bynnag, os nad oes polisi neu os yw'r polisi'n dawel, chewch chi ddim defnyddio'r adnoddau hyn at ddim dibenion gwleidyddol na phreifat.

Enghraifft

Roedd un o aelodau cyngor sir wedi torri'r Cod am ddefnyddio ei offer cyfrifiadurol, a oedd yn berchen i'r cyngor, yn amhriodol at ddibenion preifat drwy lwytho delweddu pornograffig oedolion amhriodol i lawr oddi ar y we ac anfon nifer o lythyrau at bapur newydd lleol, a dweud yn gelwyddog eu bod yn cael eu hanfon gan aelodau o'r cyhoedd. Canfu'r Panel Dyfarnu fod yr aelod wedi camddefnyddio offer y cyngor a'i fod wedi torri'r Cod ac wedi dwyn anfri ar swydd aelod. Cafodd ei anghymwysu am 2 flynedd a 6 mis rhag bod na dod yn aelod o awdurdod lleol.

Gwneud penderfyniadau'n wrthrychol

Gweler paragraff 8

Wrth gymryd rhan yng nghyfarfodydd eich awdurdod, neu wrth wneud penderfyniadau ynghylch busnes yr awdurdod, rhaid i chi wneud hynny â meddwl agored ac yn wrthrychol. Yn ystod y broses penderfynu rhaid i chi weithredu'n deg ac ystyried budd y cyhoedd yn briodol.

Mewn rhai penderfyniadau, megis penderfyniadau pwyllgorau cynllunio, rhaid i chi bob amser wneud eich penderfyniadau ar sail y ffeithiau sydd o'ch blaen chi, a rhaid i chi beidio â bod wedi penderfynu ymlaen llawn i'r graddau eich bod yn hollol anfodlon ystyried yr holl dystiolaeth a chynghor a gewch chi. Rhagderfyniad yw bod â meddwl hollol gaeedig. Mae gennych hawl i arddel safbwynt ymlaen llaw ynghylch mater penodol cyn cyfarfod (rhagdueddiad) ar yr amod eich bod yn cadw meddwl agored a'ch bod yn fodlon ystyried rhinweddau'r holl ddadleuon a phwyntiau a wneir ynghylch y mater a drafodir cyn i chi wneud penderfyniad.

Mae rhagderfyniad ar y llaw arall yn golygu pan mae'n amlwg eich bod wedi penderfynu ar eich gweithredoedd cyn cyfarfod ac yn gwbl amharod i ystyried y dystiolaeth a'r dadleuon a gyflwynir ar y mater hwnnw yn ystod y cyfarfod. Gallai rhagderfyniad wneud y penderfyniad yn annilys, ond gallai hefyd olygu torri'r Cod.

(Mae Standards for England wedi paratoi nodyn cyfarwyddyd defnyddiol iawn ar y pwnc hwn o'r enw "Understanding predetermination and bias" sydd ar gael ar ei wefan yn www.standardsforengland.gov.uk.)

Ystyried cynghor a roddir i chi a rhoi rhesymau

Gweler Paragraff 8

Rhaid i chi ystyried yr holl gynghor a gewch gan swyddogion eich awdurdod, yn enwedig y prif weithredwr, y prif swyddog ariannol, y swyddog monitro a'r prif swyddog cyfreithiol pan fyddant yn rhoi eu cynghor dan eu dyletswyddau statudol. Gall cynghor o'r fath hefyd fod mewn dogfennau polisi ac arweiniad a gynhyrchir gan eich awdurdod. Mae hwn yn faes dyrys a cheir darpariaethau mewn deddfwriaeth arall sy'n sail iddo, ond at ei gilydd, mae'n fwy na gofyniad i ddim ond ystyried a gwrthod cynghor os nad ydych yn ei groesawu. Rwyf yn disgwyl i aelodau ddilyn cynghor oni bai fod rhesymau cryf dros beidio â gwneud hynny, ac os gwneir penderfyniad i beidio â dilyn cynghor, cynghorir yn gryf eich bod yn cofnodi'r rhesymau dros beidio â gwneud hynny.

Mae'n werth ystyried hefyd bod hyn yn rhoi cryn ddyletswydd ar swyddogion statudol i ystyried eu cynghor ffurfiol yn ofalus, ac eto, pan fyddant yn credu ei bod yn debygol y bydd cynnen, cadw cofnod o hynny. Efallai y bydd rhai achosion lle rhoddir cynghor i aelod sydd yn golygu torri'r Cod pan gaiff ei ddilyn. Wrth ymchwilio i achosion o'r fath, os yw'r dystiolaeth yn awgrymu y cafodd y Cod ei dorri, at ei gilydd byddai'r Ombwdsmon yn ystyried y cynghor diffygiol fel ffactor lliniaru, yn hytrach na thystiolaeth na chafodd y cod ei dorri.

Mae cael cynghor mor gynnar ag sy'n bosibl bob amser yn ddefnyddiol. Os gallwch chi, holwch am gynghor mewn da bryd cyn cyfarfod, yn hytrach nag yn y cyfarfod neu yn union cyn iddo ddechrau.

Gwnewch yn siŵr eich bod yn rhoi'r holl wybodaeth angenrheidiol i'r swyddog dan sylw wrth roi cyngor i chi.

Os ydych chi'n gofyn am gyngor, neu os rhoddir cyngor i chi, er enghraifft ynghylch a ddylech chi gofrestru buddiant personol, dylech ystyried y cyngor hwn cyn i chi benderfynu. Gallai methu gwneud hynny olygu torri'r Cod.

Rhaid i chi roi rhesymau am bob penderfyniad yn unol ag unrhyw ofynion statudol ac unrhyw ofynion rhesymol a roddir gan eich awdurdod. Mae rhoi rhesymau am benderfyniadau yn arbennig o bwysig yng nghyswllt penderfyniadau ynghylch rheoliadau a phenderfyniadau sy'n effeithio ar hawliau pobl ond nid dim ond y rhain.

Fel mater o arfer da, pan fyddwch yn anghytuno ag argymhellion swyddog wrth wneud penderfyniad, dylech chi roi rhesymau clir dros eich penderfyniad. Mae hyn yn berthnasol i benderfyniadau i bleidleisio yn erbyn cyngor y swyddogion statudol, hyd yn oed os ydych yn colli'r bleidlais. Os byddwch yn penderfynu pleidleisio yn erbyn eu cyngor dylech sicrhau bod eich rhesymau dros wneud hynny'n cael eu cofnodi yn y cofnodion perthnasol. Dylech fod yn ymwybodol y gall pleidleisio yn erbyn cyngor y swyddogion statudol heb reswm da olygu eich bod yn torri'r Cod.

Wrth wneud penderfyniadau pan na chaiff y cyngor ei roi gan y swyddogion statudol, dylech dal ystyried y cyngor a roddir gan swyddogion a'i ystyried wrth wneud eich penderfyniad. Efallai eich bod hefyd eisiau ystyried cyngor arall rydych chi wedi'i gael ac wrth gwrs, safbwynt grŵp gwleidyddol rydych chi'n aelod ohono. Mewn rhai amgylchiadau, megis penderfyniadau cynllunio, rhaid i chi beidio â phleidleisio ar sail "chwiw" a rhoddir gan eich grŵp. Mewn eraill, mae'n rhesymol gwneud hynny ond dylech osgoi cau eich meddwl yn gyfan gwbl cyn dadl. Unwaith eto, beth bynnag yw'r rhesymau dros bleidleisio yn erbyn cyngor swyddog, cynghorir yn gryf eich bod yn eu cofnodi.

Enghraifft

Canfu pwyllgor safonau fod un o aelodau'r cyngor wedi methu gwneud penderfyniad ynghylch rhinweddau'r amgylchiadau dan sylw pan gymerodd ran mewn cyfarfod o'r pwyllgor cynllunio pan benderfynodd ar gais cynllunio ac wrth wneud hynny roedd hefyd wedi methu ystyried cyngor y swyddog monitro. Yn y gorffennol roedd yr aelod wedi siarad yn erbyn y datblygiad ac roedd wedi cymryd rhan yn y ddadl yng nghyfarfodydd y pwyllgor cynllunio, yn groes i'r cyngor roedd wedi'i gael gan ei swyddog monitro. Penderfynodd y pwyllgor safonau y dylid ceryddu'r aelod am fethu gwneud penderfyniad ar rinweddau'r amgylchiadau a chafodd ei wahardd am fis am fethu ystyried cyngor y swyddog monitro.

Apeliodd yr aelod yn erbyn y penderfyniad hwn i'r Panel Dyfarnu. Cadarnhaodd er bod yr aelod ei hun yn wirioneddol gredu ei fod yn gweithredu er budd gorau ei etholwyr a gyda meddwl agored, ar ôl defnyddio prawf gwrthrychol byddai goruchwyliwr rhesymol yn dod i'r casgliad ei fod wedi gwneud rhagderfyniad. Roedd hefyd o'r farn bod "ystyried" cyngor y swyddog monitro yn golygu derbyn cyngor o'r fath os nad oedd rhesymau da dros beidio â gwneud hynny, ac ni roddwyd rhesymau o'r fath. Cymeradwyodd benderfyniad y pwyllgor safonau i geryddu a gwahardd yr aelod am fis yng nghyswllt torri'r cod.

Treuliau

Gweler paragraff 9(a)

Mae arnoch angen dilyn y gyfraith a gofynion eich awdurdod wrth hawlio treuliau a lwfansau. Os oes gennych chi unrhyw amheuaeth ynghylch eich hawliau, neu'r ffordd briodol o hawlio, dylech ofyn am gyngor. Mae arnoch angen cadw cofnodion priodol o wariant wedi'u hategu gan dderbynebau pan fydd hynny'n briodol, er mwyn i chi allu cyflwyno tystiolaeth briodol o'ch hawliau. Hyd yn oed os nad yw cynllun penodol yn mynnu eich bod yn cyflwyno derbynebau, fe'ch cynghorir yn gryf i gadw'r rhain er mwyn i chi allu profi faint rydych chi wedi'i wario ar yr eitemau rydych chi'n hawlio amdanynt e.e. gofal plant.

Enghraifft

Honnydd bod un o aelodau cyngor bwrdeistref sirol wedi defnyddio'r Lwfans Gofal Plentyn/Dibynnydd i dalu ei wraig i ofalu am eu merch. Yn ystod yr ymchwiliad daeth i'r amlwg ei fod wedi talu incwm wythnosol rheolaidd i'w fab sy'n oedolyn (o briodas flaenorol) i ofalu am y plentyn yn ôl yr angen. Roedd yr aelod yn gallu darparu prawf o'r taliadau drwy dderbynebau a bonion sieciau. Oherwydd hyn nid oedd dim tystiolaeth o unrhyw fethiant ar ran yr aelod i gydymffurfio â'r Cod.

Rhoddion a lletygarwch

Gweler paragraff 9(b)

Mae'n bwysig nad ydych chi'n derbyn dim rhoddion na lletygarwch i chi eich hun, nac ar ran pobl eraill, a fyddai'n eich rhoi chi dan rwymedigaethau neu'n ymddangos i wneud hynny. Gellir ystyried bod derbyn rhoddion neu letygarwch o'r fath yn rhoi eich gwrthrychedd yn y fantol pan fyddwch yn gwneud penderfyniadau neu'n cyflawni gwaith eich cyngor. Mae hyn hefyd yn wir am unrhyw wasanaethau neu roddion ymarferol.

Nid yw hyn yn eich atal rhag mynychu digwyddiadau swyddogol megis derbyniadau dinesig neu giniawau gwaith pan fydd y rhain yn cael eu hawdurdodi gan eich cyngor.

(Gweler hefyd yr adran ar gofrestru rhoddion a lletygarwch ar dudalen 38)

3. Buddiant personol ac sy'n rhagfarnu

Mae elfennau'r Cod sy'n berthnasol i fuddiannau personol a buddiannau sy'n rhagfarnu yn arwain at nifer o gwestiynau gan aelodau. Cânt eu dylunio i ddiogelu egwyddorion anhunanoldeb a gwrthrychedd. Eu bwriad yw rhoi hyder i'r cyhoedd bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn eu budd gorau, nid ym mudd gorau aelodau awdurdodau neu bobl mae ganddynt gysylltiad personol agos â nhw.

Mae buddiannau personol yn ymwneud â materion lle mae gennych chi neu rywun mae gennych gysylltiad personol agos â nhw rhyw gyswllt â mater sy'n cael ei drafod. Gall y buddiannau hyn fod yn rhai sy'n rhagfarnu pan allai arsylwr annibynnol gwybodus ddod i'r casgliad y byddai'r buddiant yn dylanwadu ar eich pleidlais, neu ar eich penderfyniad. Ceir arweiniad ar gofrestru buddiannau yn Adran 4.

Mae'r paragraffau isod wedi'u dylunio i gynnig arweiniad ar bwnc cymhleth iawn. Byddwn yn argymhell yn gryf os oes gennych chi unrhyw amheuaeth ynghylch a oes gennych chi fuddiant personol neu fuddiant sy'n rhagfarnu, a'r hyn y mae arnoch angen ei wneud felly, dylech chi ofyn i'ch swyddog monitro neu eich clerc am gyngor.

Buddiant personol

Gweler paragraff 10

Wrth i chi gyflawni eich dyletswyddau, bydd arnoch angen penderfynu a oes gennych chi fuddiant personol, ac os felly, a oes arnoch angen ei ddatgelu. Mae'r rhan fwyaf o aelodau'n gwybod bod arnoch angen datgelu buddiant personol mewn cyfarfodydd, ond fel y byddwch yn darllen isod, ceir adegau eraill, er enghraifft wrth siarad â swyddogion eich awdurdod ynghylch y mater dan sylw, pan fydd arnoch angen gwneud hynny hefyd.

Mae gennych **fuddiant personol** yn unrhyw ran o fusnes eich awdurdod, gan gynnwys wrth wneud penderfyniadau, pan fydd hwnnw'n ymwneud â neu'n debygol o effeithio ar:

1. eich swydd neu eich busnes;
2. eich cyflogwr, neu unrhyw ffyrn rydych chi'n bartner neu'n gyfarwyddwr sy'n cael tâl ynddo;
3. unrhyw un sydd wedi talu am gostau eich etholiad neu'ch treuliau fel aelod;
4. unrhyw gwmni y mae gennych gyfranddaliadau ynddo gyda gwerth nominal dros £25,000 neu pan mae eich daliad dros 1% o gyfanswm y cyfalaf cyfrannau a gyhoeddwyd sydd ag eiddo neu dir yn ardal eich awdurdod;
5. unrhyw gontract mae'ch awdurdod yn ei lunio â chwmni rydych chi'n bartner ynddo, yn gyfarwyddwr sy'n cael tâl neu mae gennych gyfranddaliadau ynddo fel y disgrifir yn 4;
6. unrhyw dir mae gennych fuddiant ynddo ac sydd yn ardal eich awdurdod (mae hyn yn arbennig o bwysig ym mhob mater cynllunio gan gynnwys cynlluniau strategol);
7. unrhyw dir a osodir gan eich awdurdod i gwmni rydych chi'n bartner ynddo, yn gyfarwyddwr sy'n cael tâl neu gorff fel y nodir yn 4;
8. unrhyw gorff rydych chi wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu iddo gan eich awdurdod;

9. unrhyw

- awdurdod neu gorff cyhoeddus sy'n ymarfer swyddogaethau sydd â natur gyhoeddus,
- cwmni, cymdeithas ddiwydiannol a darbodus, elusen neu gorff a gyfarwyddir at ddibenion elusennol,
- corff â'i brif swyddogaeth yw dylanwadu ar bolisiau neu farn gyhoeddus,
- undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol
- clwb neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu yn ardal eich awdurdod yr ydych yn aelod ohono neu mae gennych safle o reolaeth gyffredinol, neu

10. unrhyw dir yn ardal eich awdurdod y mae gennych drwydded i'w feddiannu am o leiaf 28 diwrnod.

Mae bob amser yn fwy diogel datgan buddiant, fodd bynnag, holwch eich swyddog monitro os oes gennych chi unrhyw amheuaeth.

Materion sy'n ymwneud â wardiau ac adrannau etholiadol – gan gynnwys paragraff 10 (2)(b)

Petai'n rhesymol i aelod o'r cyhoedd gasglu pan fyddwch yn gwneud penderfyniad ar ran yr awdurdod yn ei gyfarwydd bod materion yn eich ward neu eich adran etholiadol yn dylanwadu mwy arnoch chi nag y byddai buddiannau'r awdurdod yn ei gyfarwydd e.e. os oes angen i'r awdurdod wneud darpariaeth ond nad ydych chi'n meddwl y dylai fod yn eich ward neu'ch adran etholiadol chi, yna byddai gennych fuddiant personol. Rwyf wedi tynnu sylw'n benodol at y paragraff hwn oherwydd ei fod yn arwain at anawsterau mawr o ran ei ddehongli. Adeg ysgrifennu, mae achos ar fin cael ei ystyried gan dribiwnlys a sefydlwyd gan Banel Dyfarnu Cymru, yr wyf yn disgwyl y bydd yn pennu'r dehongliad cywir. Byddaf yn cyhoeddi canllawiau ategol ar y mater hwn pan fydd y penderfyniad ar gael.

Os gellir gweld bod penderfyniad yn effeithio ar eich lles neu eich sefyllfa ariannol chi neu les neu sefyllfa ariannol unrhyw un sy'n byw gyda chi neu rywun y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw, yn fwy na phobl eraill yn eich ward neu, ar gyfer aelodau awdurdodau lle nad oes wardiau (e.e. parciau cenedlaethol), ardal eich awdurdod, mae gennych fuddiant personol.

Mae enghreifftiau o benderfyniadau o'r math hwn yn cynnwys materion amlwg megis dyfarnu contractau i gwmni eich partner ond hefyd faterion ynghylch lleoliad datblygiadau, lle gallai fod yn wahaniaeth mawr i le rydych chi neu bobl mae gennych gysylltiad agos â nhw yn byw. Mae enghreifftiau wedi cynnwys lleoliad meysydd chwarae, lle mae aelodau etholedig wedi'u gwrthwynebu ger eu tai oherwydd materion sy'n ymwneud â swm.

Beth yw “corff sy’n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus”?

Mae’r ymadrodd “corff sy’n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus” wedi cael ei ddehongli’n eang gan y llysoedd am nifer o ddibenion gwahanol. Er nad yw’n bosibl cynhyrchu rhestr derfynol o gyrff o’r fath, dyma rai o’r meini prawf i’w hystyried wrth benderfynu a yw corff yn diwallu’r diffiniad hwnnw ai peidio:

- A yw’r corff hwnnw’n cyflawni gwasanaeth cyhoeddus?
- A yw’r corff yn cymryd lle llywodraeth ganolog neu leol wrth gyflawni’r swyddogaeth e.e. cartref gofal gyda phreswylwyr sy’n cael cefnogaeth gwasanaethau cymdeithasol?
- A yw’r corff (gan gynnwys corff yn y sector preifat sydd ar gontract allanol) yn arfer swyddogaeth a ddirprwywyd iddo gan awdurdod cyhoeddus e.e. cwmni preifat sy’n casglu sbwriel ar ran yr awdurdod?
- A yw’r swyddogaeth yn cael ei arfer dan ddeddfwriaeth neu yn ôl rhyw bŵer statudol?
- A oes modd adolygu’r corff yn farnwrol?

Oni bai eich bod yn ateb un o’r cwestiynau uchod yn gadarnhaol, mae’n annhebygol bod y corff yn eich achos chi yn arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus. Dyma enghreifftiau o gyrff sydd wedi’u cynnwys yn y diffiniad hwn: cyrff iechyd, cwmnïau sy’n berchen i’r cyngor sy’n arfer swyddogaethau cyhoeddus a chyrrff llywodraethu ysgolion. Os oes angen rhagor o wybodaeth arnoch neu gyngor penodol am y mater hwn, cysylltwch â’ch swyddog monitro.

Beth mae “effeithio ar les neu sefyllfa ariannol” yn ei olygu?

Mae modd disgrifio’r term ‘lles’ fel amod o fodlonrwydd a hapusrwydd. Mae unrhyw beth a allai effeithio ar ansawdd eich bywyd, yn gadarnhaol neu’n negyddol, yn debygol o effeithio ar eich lles.

Gall buddiant personol effeithio yn gadarnhaol ac yn negyddol arnoch chi neu ar bobl y mae gennych gysylltiad personol agos â nhw. Felly os yw’n bosibl y gallent ennill neu golli oherwydd mater sy’n cael ei ystyried, mae arnoch angen datgan buddiant personol yn y naill sefyllfa ar llall.

Pwy mae rhywun mae gennych chi gysylltiad personol agos â nhw yn ei olygu?

Mae pobl mae gennych chi gysylltiad personol agos â nhw yn cynnwys pobl megis ffrindiau agos, cydweithwyr mae gennych gysylltiadau arbennig o gryf â nhw, pobl rydych chi’n eu hadnabod yn dda drwy fusnes a pherthnasau agos. Nid yw’n golygu cydnabod, perthnasau pell neu bobl rydych ond yn dod i gysylltiad â nhw drwy eich swyddogaeth fel aelod o’ch gwaith yn y gymuned leol.

Gall pobl mae gennych chi gysylltiad personol agos â nhw hefyd gynnwys rhywun rydych chi wedi cael anghydfod â nhw, a lle gellir ystyried bod gennych fuddiant mewn achosi anfantais. Er enghraifft ni fyddai bod yn aelod o’r un clwb golff â rhywun arall yn ddo’i hun yn golygu bod gennych chi gysylltiad personol agos â nhw ond gallai bod yn bartner golff wythnosol iddynt olygu bod gennych chi gysylltiad personol agos â nhw. Os nad ydych chi’n siŵr, dylech chi holi eich swyddog monitro neu eich clerc.

Beth os ydw i'n perthyn i awdurdod heb wardiau neu adrannau etholiadol?

Os ydych chi'n aelod o awdurdod heb wardiau nac adrannau etholiadol bydd arnoch angen datgan buddiant personol pan fyddwch chi'n ystyried mater yn un o gyfarfodydd eich awdurdod os yw'n effeithio ar eich lles neu ar eich sefyllfa ariannol chi neu les neu sefyllfa ariannol eich un neu fwy o'r bobl mae gennych chi gysylltiad agos â nhw, yn fwy nag y byddai'n effeithio ar bobl eraill yn ardal eich awdurdod. Os ydych chi'n aelod awdurdod lleol o awdurdod tân, er enghraifft, byddai arnoch angen datgan budd dan y pennawd hwn ar faterion sy'n ymwneud ag ardal eich awdurdod sy'n eich enwebu.

Aelodau sy'n gwisgo "dwylhet"

Os ydych yn aelod o gyngor cymuned ac o gyngor sir ni chewch eich atal rhag trafod yr un materion yn y ddau le. Er enghraifft, gallwch gymryd rhan mewn trafodaeth am gais cynllunio yr ymgynghorwyd â'ch cyngor cymuned yn ei gylch, a pharhau i gymryd rhan mewn penderfyniad ynghylch y cais os ydych yn eistedd ar bwyllgor cynllunio eich cyngor sir.

Os byddwch yn gwneud hyn, fe'ch cyngorir yn gryf i ddweud yng nghyfarfod y cyngor cymuned y byddech chi'n edrych ar y mater o'r newydd wrth ei ystyried yn y cyngor sir, ac y byddech chi'n ystyried yr holl wybodaeth a chyngor a roddir i chi. Yn y pwyllgor cynllunio, dylech ddweud yn glir nad ydych yn rhwym wrth farn y cyngor cymuned. Mae'r cyngor ynghylch gwneud penderfyniadau gwrthrychol yng nghyd-destun pwynt 8 y Cod yn berthnasol yma hefyd.

Yn amlwg, os yw'r cais yn un a gyflwynir gan y cyngor cymuned, yna byddai gennych fuddiant personol a buddiant sy'n rhagfarnu, a byddai'n ofynnol i chi ei ddatgan a thynnu'n ôl yn unol â'r canllawiau isod ynghylch "beth i'w wneud os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu".

Enghraifft

Ar dudalen 20 uchod amlinellais achos lle canfuwyd bod aelod wedi defnyddio ei safle'n amhriodol wrth gymryd rhan mewn cyfarfod a oedd yn ystyried a ddylid cymeradwyo enwebiad yr achwynydd i fod yn llywodraethwr ysgol, pan roedd gŵr yr aelod eisoes wedi gwneud cais am y swydd. Roedd y Panel Dyfarnu wedi canfod y dylai fod wedi datgan buddiant personol yn yr eitem oherwydd ei chysylltiad personol agos â'i gŵr, ond roedd hefyd o'r farn y bu hanes o elyniaeth tuag at yr aelod gan yr achwynydd a oedd wedi cael ei gofnodi'n gyhoeddus, roedd ganddi hefyd fuddiant personol oherwydd ei chysylltiad personol agos â'r achwynydd.

Elfen arall a oedd yn perthyn i'r gŵyn hon oedd ar ôl i'r achwynydd gwyno i mi ynghylch yr aelod, roedd yr aelod wedi eistedd ar bwyllgor safonau'r cyngor pan roedd yn ystyried cwyn ar wahân gan yr achwynydd yn erbyn aelod arall. Roedd y Panel Dyfarnu o'r farn, yng ngoleuni'r berthynas elyniaethus rhwng yr aelod a'r achwynydd, byddai wedi bod yn rhesymol credu bod rhan yr aelod yng ngwrandawriad y pwyllgor safonau yn effeithio ar les yr achwynydd oherwydd bod ganddi hawl i gael gwrandawriad teg a diduedd o'ch chwyn.

Beth os nad ydych chi'n gwybod am fy buddiant personol?

Dim ond pan rydych chi'n gwybod neu pan fyddai'n rhesymol disgwyl i chi fod yn gwybod bod y buddiant personol hwnnw'n bodoli mae'ch dyletswydd i ddatgan buddiant personol mewn cyfarfod yn berthnasol.

Yn amlwg, nid oes dichon i chi ddatgan rhywbeth nad ydych yn ymwybodol ohono. Byddai'n anymarferol disgwyl i chi ymchwilio i gyflogaeth, buddiannau busnes a gweithgareddau eraill eich holl berthnasau a phawb mae gennych chi gysylltiad agos â nhw. Fodd bynnag, ni ddylech chi anwybyddu bodolaeth buddiannau y dylech chi fod wedi bod yn ymwybodol ohonynt, o safbwynt arsylwr rhesymol a gwrthrychol.

Os ydych chi'n datgan buddiant personol, cewch aros yn y cyfarfod, siarad a phleidleisio ar y mater, oni bai fod eich buddiant personol hefyd yn **fuddiant sy'n rhagfarnu**.

Mae'r adran nesaf yn amlinellu'r hyn sy'n fuddiant sy'n rhagfarnu.

Datgan buddiant personol

Gweler paragraff 11

Mewn cyfarfodydd, rhaid i chi ddatgan bod gennych fuddiant personol a natur y buddiant hwnnw, cyn trafod y mater neu cyn gynted ag y daw'n amlwg i chi ac eithrio mewn amgylchiadau cyfyngedig. Hyd yn oed os yw eich buddiant ar y gofrestr buddiannau, rhaid i chi ei ddatgan ar lafar yn y cyfarfodydd lle trafodir materion sy'n ymwneud â'r buddiant hwnnw.

Os ydych chi'n cyflwyno sylwadau ysgrifenedig (gan gynnwys negeseuon e-bost, ffacs ayb) i aelod arall neu i swyddog, rhaid i chi gynnwys manylion unrhyw fuddiannau personol sydd gennych.

Yn yr un modd, os ydych chi'n siarad â swyddog neu aelod yn bersonol, dros y ffôn neu mewn cynhadledd fideo, dylech ddweud wrthynt am unrhyw fuddiant personol sydd gennych cyn cyflwyno eich sylwadau neu pan ddaw'r buddiant yn amlwg. Rhaid i chi gadarnhau eich buddiant dros yr e-bost neu'n ysgrifenedig i'r swyddog dan sylw ac i'r swyddog monitro cyn pen 14 diwrnod. At ei gilydd, byddai'r Ombwdsman yn disgwyl i swyddogion gadw cofnod o unrhyw sgwrs lle mae aelod wedi datgan buddiant a'i atodi i'r ffeil briodol.

Os ydych chi'n gwneud penderfyniad fel rhan o bwyllgor gwaith neu fwrdd, rhaid i chi wneud yn siŵr bod y cofnod ysgrifenedig o'r penderfyniad hwnnw (e.e. cofnodion cyfarfod cabinet) yn cynnwys manylion eich buddiant.

Os ydych chi wedi datgan buddiant mewn cyfarfod nad yw wedi cael ei gofnodi o'r blaen, rhaid i chi ei gyflwyno ar bapur i'ch awdurdod yn unol â'r trefniadau a bennwyd gan eich swyddog monitro neu eich clerc. Fel arfer, bydd hyn yn golygu cyn neu ar unwaith ar ôl y cyfarfod dan sylw neu gyn gynted ag sy'n bosibl ar ôl hynny. O leiaf, rhaid i chi nodi ar bapur beth yw'r buddiant, pa fusnes a ystyriwyd gan y cyfarfod y mae'n berthnasol iddo ac mae arnoch angen ei lofnodi.

Os ydych chi wedi cytuno â'ch swyddog monitro bod yr wybodaeth am eich buddiant personol yn wybodaeth sensitif, dylech chi ddatgan bodolaeth buddiant personol, a chadarnhau bod y swyddog monitro wedi cytuno bod yr wybodaeth dan sylw yn sensitif. Mae'r adran isod yn cynnwys rhagor o wybodaeth am hyn.

Buddiannau sy'n rhagfarnu

Gweler paragraff 12

Beth yw buddiant sy'n rhagfarnu?

Bydd eich buddiant personol hefyd yn fuddiant sy'n rhagfarnu mewn mater os yw'r naill neu'r llall o'r amodau canlynol yn berthnasol:

- nid yw'r mater yn disgyn yn un o'r categorïau busnes sydd wedi'u heithrio, neu
- mae'r mater yn ymwneud â mater trwyddedu neu reoliadol (gweler paragraff 12(3))

a byddai'n rhesymol i aelod o'r cyhoedd, sy'n gwybod am y ffeithiau perthnasol, feddwl bod eich buddiant personol mor arwyddocaol ei fod yn debygol o liwio eich barn ynghylch budd y cyhoedd.

Beth sydd mor arwyddocaol ei fod yn debygol o ragfarnu eich barn?

Petai aelod rhesymol o'r cyhoedd sy'n gwybod yr holl ffeithiau perthnasol yn meddwl y gallai fod eich barn er budd y cyhoedd wedi'i ragfarnu, yna mae gennych fuddiant sy'n rhagfarnu. Mae hwn yn brawf gwrthrychol. Rhaid i chi benderfynu nid a fydddech yn gwneud y penderfyniad heb ragfarn, ond a ellid gweld eich bod yn gwneud hynny.

Rhaid i chi ofyn i chi'ch hun a fyddai aelod o'r cyhoedd - petai'n gwybod am yr holl ffeithiau perthnasol - yn meddwl bod eich buddiant personol mor arwyddocaol y byddai'n debygol o ragfarnu eich barn. Mewn geiriau eraill, rhaid i'r buddiant ymddangos fel y gallai niweidio neu amharu ar eich gallu i farnu budd y cyhoedd.

Fel rheol ni fydd bodolaeth gwybodaeth leol, neu gysylltiadau â'r gymuned leol, yn ddigon i ddiwallu'r prawf. Rhaid cael rhyw ffactor a allai niweidio eich gallu i farnu budd y cyhoedd yn wrthrychol. Mae natur y mater hefyd yn bwysig, gan gynnwys a yw'n effeithio ar nifer fawr o bobl yn yr un modd ynteu a oes effaith benodol arnoch chi neu ar grŵp llai.

Rhaid cofio rhai egwyddorion cyffredinol wrth ddefnyddio'r prawf hwn. Dylech weithredu er budd y cyhoedd yn amlwg ac nid er budd unrhyw bobl mae gennych gysylltiad agos â nhw. Rydych chi'n gwarchod y pwrs cyhoeddus a budd y cyhoedd a dylai eich ymddygiad a'ch penderfyniadau adlewyrchu'r cyfrifoldeb hwn.

Byddai gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn cais cynllunio petai rhywun mae gennych chi gysylltiad personol agos â nhw (e.e. eich mab neu gyfaill agos) yn byw drws nesaf i'r safle dan sylw. Y rheswm am hyn yw oherwydd ei bod yn debygol y byddai'r cais yn debygol o gael mwy o effaith ar y sawl mae gennych chi gysylltiad personol agos â nhw nac ar y rhan fwyaf o'r bobl sy'n byw yn y ward neu'r adran etholiadol yr effeithir arni gan y penderfyniad (neu'r awdurdod, os nad oes gan eich awdurdod wardiau) ac mae hyn yn golygu bod gennych fuddiant personol yn y mater. Mae bodolaeth y cyswllt personol agos yn golygu y byddai aelod rhesymol o'r cyhoedd yn gallu meddwl y byddai'n rhagfarnu eich safbwynt o fudd y cyhoedd wrth ystyried y cais cynllunio. Nid oes gwahaniaeth p'un ai a fyddai'n gwneud hynny ai peidio.

Mewn achosion eraill, lle bu anghydfod rhyngoch chi ac unigolyn y byddai penderfyniad yn gallu bod yn anfantais iddo, gallai aelod gwybodus rhesymol o'r cyhoedd gasglu y bydddech yn tueddu i bleidleisio'n unol â hynny, boed hynny'n wir ai peidio.

Categoriâu busnes sydd wedi'u heithrio

Dywed paragraff 12(2) y Cod na fydd gan aelod fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes sy'n ymwneud â:

- awdurdod perthnasol arall rydych hefyd yn aelod ohono;
- awdurdod cyhoeddus arall neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus lle mae gennych chi swyddogaeth rheoli;
- corff mae eich awdurdod wedi eich ethol, eich penodi neu eich enwebu i fod yn rhan ohono (er enghraifft, os cawsoch eich penodi fel ymddiriedolwr gan eich cyngor cymuned i fwrdd neuadd fro);
- eich swyddogaeth fel llywodraethwr ysgol os na chawsoch eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod (e.e. rhiant-lywodraethwr) oni bai fod y busnes yn ymwneud yn benodol â'ch ysgol;
- eich swyddogaeth fel aelod o fwrdd iechyd pan nad ydych chi wedi cael eich penodi gan eich awdurdod

Yn yr un modd, ni fydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu os yw'r mater yn ymwneud ag unrhyw un o swyddogaethau canlynol eich awdurdod:

- Tai: os oes gennych les neu denantiaeth gyda'r awdurdod, ar yr amod nad oes arnoch i'ch awdurdod ôl-ddyledion rhent o fwy na deufis, ac ar yr amod nad yw'r swyddogaethau hynny'n ymwneud yn arbennig â'ch tenantiaeth neu â'ch les chi.
- Prydau ysgol neu gludiant ysgol a threuliau teithio: os ydych chi'n rhiant, yn warcheidwad, yn nain neu'n daid, neu â chyfrifoldeb rhiant am blentyn mewn addysg amser llawn neu os ydych chi'n rhiant lywodraethwr, oni bai ei fod yn ymwneud yn benodol â'r ysgol mae'ch plentyn yn ei mynychu.
- Penderfyniadau ynghylch tâl salwch statudol os ydych chi'n ei gael neu mae gennych hawl i'w gael gan eich awdurdod.
- Lwfans neu daliad i aelodau. (Nid wyf o'r farn bod aelod yn cyflwyno'i hun ar gyfer ei ethol i swyddogaeth yn y cyngor sydd â Lwfans Cyfrifoldeb Arbennig yn golygu buddiant sy'n rhagfarnu gan fy mod yn credu bod yr oddefeb gyffredinol yn berthnasol iddynt.)

Nid oes gan gynghorwyr cymuned fuddiant sy'n rhagfarnu mewn penderfyniadau a wneir gan eu cynghorau yng nghyswllt grantiau, benthyciadau neu gymorth ariannol arall i grwpiau cymunedol neu i fudiadau gwirfoddol pan nad yw'r gwerth dros £500. Ni fydd gan gynghorwyr cymuned sydd wedi'u penodi i'r grŵp cymunedol neu i'r mudiad gwirfoddol dan sylw gan eu cyngor cymuned ddim buddiant sy'n rhagfarnu mewn penderfyniadau a wneir gan eu cyngor yng nghyswllt unrhyw grantiau, benthyciadau neu unrhyw gymorth ariannol arall. Os, ar y llaw arall, rydych chi ar fwrdd o'r fath yn eich rhinwedd eich hun ac nad ydych chi wedi cael eich penodi gan eich cyngor, bydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu.

Ni fydd yr eithriadau hyn yn berthnasol pan fydd y busnes rydych chi'n ei ystyried yn ymwneud â phennu cymeradwyaeth, cydsyniad, trwydded, caniatâd neu reoliad. Rwyf yn ystyried bod y disgrifiadau hyn yn cyfeirio at gategori cul o benderfyniadau, megis rhoi caniatâd cynllunio. Bydd dehongliad ehangach o gymeradwyaeth, er enghraifft, yn berthnasol i bob agwedd ar fusnes eich awdurdod bron ac yn amlwg nid oedd yn fwriadol.

Enghreifftiau

Cafodd aelod a oedd droeon wedi datgan buddiant mewn materion ond nad oedd wedi datgan natur ei fuddiannau a gadael cyfarfodydd cyngor cymuned, ei wahardd o'i swydd am 9 mis gan y Panel Dyfarnu.

Canfu pwyllgor safonau'r cyngor fod dau aelod o gyngor bwrdeistref sirol, a oedd yn chwiorydd, wedi methu datgan buddiant personol ac sy'n rhagfarnu wrth benderfynu dyrannu arian o'u Cynllun Taliadau Bach Aelodau i gwmni, ac roedd un o'r aelodau yn gyfarwyddwr nad oedd yn cael tâl i'r cwmni hwnnw. Yn ystod fy ymchwiliad roedd un o'r aelodau'n gwrthwynebu'r ffaith ei bod wedi cael cyngor gan y swyddog monitro ynghylch datgan buddiannau o'r fath, ac roedd yr aelod arall, er gwaethaf cael cyngor ar ddatgan buddiannau wedi datgan yn ffug nad oedd ganddi ddim buddiant yn y cwmni ar y ffurflen enwebu. Roedd y pwyllgor safonau wedi ystyried bod y Cod wedi cael ei dorri'n ddifrifol. Penderfynodd geryddu'r naill aelod a'r llall.

Pwyllgorau Trosolwg a Chraffu

Gweler paragraff 13

Dalier sylw: nid yw'r adran hon yn berthnasol i gynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub nac awdurdodau parciau cenedlaethol.

Os caiff y ddau faen prawf isod eu diwallu mae gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes gerbron pwyllgor neu is-bwyllgor trosolwg neu graffu:

- Mae'r busnes hwnnw'n ymwneud â phenderfyniad a wnaed (boed hwnnw wedi cael ei weithredu ai peidio) neu gamau a gymerwyd gan bwyllgor gwaith neu fwrdd eich awdurdod neu unrhyw un o bwyllgorau, is-bwyllgorau, cydbwyllgorau neu gyd is-bwyllgorau eraill eich awdurdod.
- Roeddech yn aelod o'r corff a wnaeth y penderfyniad hwnnw bryd hynny ac roeddech yn bresennol ar yr adeg y gwnaed y penderfyniad neu y cymerwyd y cam gweithredu.

Os yw'r pwyllgor trosolwg a chraffu yn gwirio penderfyniad roeddech chi'n rhan o'i wneud, gellir gofyn i chi ddod i'r cyfarfod i roi tystiolaeth neu i ateb cwestiynau am y mater, a chewch wneud hynny ar yr amod eich bod yn gweithredu'n unol â'i bwerau statudol.

Beth i'w wneud pan fydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu

Gweler paragraff 14

Hyd yn oed pan fydd gennych **fuddiant sy'n rhagfarnu**, mae'r Cod yn cefnogi eich swyddogaeth fel eiriolwr cymunedol ac yn eich galluogi, mewn rhai amgylchiadau, i gynrychioli eich cymuned ac i siarad am faterion sy'n bwysig iddyn nhw ac i chithau.

Pwyntiau allweddol:

Os oes gennych **fuddiant sy'n rhagfarnu** mewn mater sy'n cael ei drafod mewn cyfarfod, ar ôl i chi ddatgan eich buddiant personol yn y mater, rhaid i chi adael yr ystafell (neu unrhyw leoliad arall lle mae'r cyfarfod yn cael ei gynnal gan gynnwys, er enghraifft, lleoliad cyfarfod safle), **oni bai fod aelodau'r cyhoedd yn cael cyflwyno sylwadau, rhoi tystiolaeth neu ateb cwestiynau am y mater**, yn ôl hawl statudol neu fel arall. Os yw hynny'n wir, cewch hefyd fynychu'r cyfarfod i'r perwyl hwnnw.

Fodd bynnag, rhaid i chi adael yr ystafell neu'r siambr ar unwaith ar ôl i'r cyfnod ar gyfer ystyried sylwadau ddod i ben, a chyn i unrhyw drafodaeth am yr eitem ddechrau, hyd yn oed os yw aelodau'r cyhoedd yn cael aros. Chewch chi ddim aros yn yr oriel gyhoeddus i arsylwi'r bleidlais ar y mater.

Ar ben hynny, rhaid i chi beidio â dylanwadu ar benderfyniad y mae gennych fuddiant sy'n rhagfarnu ynddo. Mae'r rheol hon yn debyg i'ch dyletswydd gyffredinol i beidio â defnyddio eich safle fel aelod yn amhriodol i roi mantais neu anfantais i chi'ch hun neu i roi mantais neu anfantais i rywun arall.

Golyga hyn yn ogystal â gadael cyfarfodydd lle y mae'r eitem yn cael ei drafod, ni ddylech ysgrifennu na gwneud unrhyw osodiadau ar lafar ynghylch y mater.

Oes gennyf hawl statudol i siarad gerbron y cyfarfod?

Nid yw'r Cod yn rhoi hawl gyffredinol i chi siarad gerbron cyfarfod pan fydd gennych fuddiant sy'n rhagfarnu. Fodd bynnag, mewn rhai amgylchiadau, gall deddfwriaeth roi hawl i chi siarad (er enghraifft, gwrandawriadau trwyddedu a gwrandawriadau safonau) y mae'r Cod yn eu cydnabod. Os felly, byddwch yn cael arfer yr hawl honno i siarad. Dylai eich swyddog monitro allu cadarnhau a yw hyn yn berthnasol yn eich achos chi ai peidio.

Os nad oes gennyf hawl statudol, a fyddaf yn cael siarad gerbron y cyfarfod?

Mae'r Cod yn ceisio rhoi i aelodau'r un hawliau ag aelodau cyffredin o'r cyhoedd i siarad ar faterion penodol mewn cyfarfodydd, er gwaethaf y ffaith bod ganddynt fuddiant sy'n rhagfarnu. Fel rheol, caiff yr hawliau hyn eu llywodraethu gan gyfansoddiad, rheolau gweithdrefn neu reolau sefydlog eich awdurdod, a gallech fod yn rhwym wrth amodau gan gynnwys terfynau amser neu'r ffaith mai dim ond yn ysgrifenedig y ceir cyflwyno sylwadau.

Petai aelod cyffredin o'r cyhoedd yn cael siarad gerbron cyfarfod am eitem, dylech chi gael yr un cyfle. Byddwch yn cael gwneud sylwadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth, hyd yn oed os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu yn yr eitem. Chewch chi ddim cymryd rhan yn y drafodaeth nac arsylwi'r bleidlais.

Pryd y bydd yn rhaid i mi adael lle cynhelir y cyfarfod?

Rhaid i chi adael ar unwaith pan ddaw'r cyfnod ar gyfer cyflwyno sylwadau, rhoi tystiolaeth neu ateb cwestiynau i ben, a chyn i unrhyw ddadl ddechrau.

Beth mae dylanwadu ar benderfyniad yn ei olygu?

Rhaid i chi beidio â chyflwyno dim sylwadau na chymryd rhan mewn penderfyniadau mae gennych chi fuddiant sy'n rhagfarnu ynddynt, ac eithrio pan mae gennych chi hawl i siarad fel y disgrifir uchod.

Beth os na chaiff y cyhoedd siarad gerbron y cyfarfod am y mater?

Os na chaiff aelod cyffredin o'r cyhoedd siarad am y mater, chewch chi ddim gwneud hynny os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu. Rhaid i chi adael lle cynhelir y ddadl a rhaid i chi beidio â cheisio dylanwadu ar y ddadl mewn unrhyw ffordd.

Gall hyn fod yn wir, er enghraifft, pan fydd eich awdurdod yn trafod mater cyfrinachol mewn sesiwn gaeedig neu pan nad oes ganddo reolau gweithdrefnau na rheolau sefydlog ar waith sy'n caniatáu i aelodau'r cyhoedd siarad yn un o gyfarfodydd eich awdurdod. Yn yr un modd â'r cyhoedd, chewch chi ddim cymryd rhan os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu. Fodd bynnag, pan fydd y cyhoedd yn cael eistedd yn yr oriel gyhoeddus i arsylwi'r cyfarfod, bydd yn rhaid i chi adael yr ystafell yn ystod y ddadl a'r bleidlais.

Beth os wyf wedi cael fy ngwysio i fynychu pwyllgor craffu i drafod busnes y mae gennyf fuddiant sy'n rhagfarnu ynddo?

Os gofynnir i chi fynychu gan y pwyllgor sy'n arfer ei bwerau statudol, yna cewch fynychu a chymryd rhan yn y cyfarfod.

Swyddogaethau gweithredol neu gabinet

Dalier sylw: nid yw'r adran hon yn berthnasol i gynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub nac awdurdodau parciau cenedlaethol, oni bai yn yr ail achos bod trefniadau gweithredol ar waith.

Os ydych chi'n arweinydd neu'n aelod cabinet awdurdod sy'n gweithredu trefniadau gweithredol, rhaid i chi ddilyn y rheolau arferol ar gyfer aelodau gweithredol sydd â buddiannau personol a buddiannau sy'n rhagfarnu.

Os yw eich budd yn bersonol ond nid yn rhagfarnu, cewch hefyd gynghori'r pwyllgor gwaith ar y mater a chymryd rhan mewn trafodaethau a phenderfyniadau gweithredol ar yr amod eich bod yn datgan eich buddiant. Cewch hefyd arfer pwerau dirprwyedig yn y mater ar yr amod eich bod yn cofnodi bodolaeth a natur eich buddiant personol.

Os ydych chi'n aelod gweithredol sy'n cael gwneud penderfyniadau unigol, ac mae gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn penderfyniad, gall eich awdurdod wneud trefniadau eraill fel y nodir yn adrannau 14-16 Deddf Llywodraeth Leol 2000. Mae hyn yn golygu gall swyddog, aelod arall o'r cabinet, y pwyllgor gwaith llawn neu un o bwyllgorau'r pwyllgor gwaith wneud y penderfyniad.

Er bod gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn mater, efallai y cewch gyflwyno sylwadau, ateb

cwestiynau a rhoi tystiolaeth ar yr amod y byddai gan aelod o'r cyhoedd yr un hawliau, ond ni chewch wneud penderfyniadau ynghylch y mater hwnnw'n unigol nac mewn cabinet. Ni ddylech ychwaith gymryd rhan mewn unrhyw ystyriaeth gynnar ohono, nac ymarfer unrhyw bwerau dirprwyedig sy'n gysylltiedig ag ef. Os oes gennych bwerau dirprwyedig yn y maes hwnnw, dylech gyfeirio ystyried unrhyw benderfyniadau ar y mater i'r cabinet er mwyn osgoi'r canfyddiad o ddylanwad amhriodol.

Goddefebau

Os oes gennyf fuddiant sy'n rhagfarnu, a allaf gael goddefeb i ganiatáu i mi gymryd rhan yn y cyfarfod?

Gallwch wneud cais ysgrifenedig i bwyllgor safonau eich awdurdod am un oddefeb neu fwy am un neu ragor o'r rhesymau canlynol:

- byddai o leiaf 50 y cant o aelodau'r awdurdod neu'r pwyllgor yn cael eu hatal rhag cymryd rhan lawn mewn cyfarfod oherwydd buddiannau sy'n rhagfarnu;
- byddai o leiaf hanner y cabinet hefyd yn cael ei atal yn y fath fodd (dylid cynnwys yr arweinydd yn y cabinet wrth gyfrifo'r gyfran);
- yn achos cyngor sir/bwrdeistref sirol, byddai'n amharu cymaint ar y cydbwysedd gwleidyddol yn y cyfarfod y byddai'n debyg o effeithio ar y canlyniad;
- mae natur eich buddiant o'r fath fodd na fyddai'r ffaith eich bod yn cymryd rhan yn niweidio hyder y cyhoedd;
- mae eich buddiant yn gyffredin ymysg cyfran sylweddol o'r cyhoedd;
- mae gennych swyddogaeth neu arbenigedd penodol a fyddai'n cyfiawnhau eich cyfranogiad;
- mae'r busnes yn cael ei ystyried gan bwyllgor trosolwg neu graffu ac nid oes gennych fuddiant ariannol;
- mae'r busnes yn ymwneud â chyllid neu eiddo mudiad gwirfoddol ac rydych chi'n aelod o'i fwrdd neu ei bwyllgor yn eich rhinwedd eich hun ac nid oes gennych ddim buddiant arall, er yn yr enghraifft hon, ni fydd unrhyw oddefeb yn caniatáu i chi bleidleisio ar y mater, neu
- mae'r pwyllgor o'r farn y byddai eich cyfranogiad er budd pobl ardal eich awdurdod a bod y pwyllgor yn hysbysu Gweinidogion Cymru cyn pen saith niwrnod.

Gallwch wneud cais am oddefeb yn unigol ac mewn rhai amgylchiadau, gallwch wneud ceisiadau ar y cyd pan fydd ar nifer o aelodau eisiau cael goddefeb i siarad neu i bleidleisio ar yr un mater. Os bydd y pwyllgor safonau'n cymeradwyo eich cais, rhaid iddo roi'r oddefeb yn ysgrifenedig a chyn cynnal y cyfarfod. Os oes angen goddefeb arnoch, dylech wneud cais am un cyn gynted ag sy'n rhesymol bosibl.

Dim ond y pwyllgor safonau gaiff roi'r oddefeb a bydd yn gwneud hynny'n ôl ei ddisgresiwn. Bydd angen i'r pwyllgor safonau gydbwyso budd y cyhoedd mewn atal aelodau sydd â buddiant sy'n rhagfarnu rhag cymryd rhan mewn penderfyniadau, yn erbyn budd y cyhoedd mewn gwneud penderfyniadau gan grŵp o aelodau'r awdurdod sy'n weddol gynrychioladol. Os bydd methu rhoi goddefeb yn golygu na fydd awdurdod neu bwyllgor yn cyflawni'r cworwm, gall hyn fod yn rheswm dros roi goddefeb.

Pan fydd gennych oddefeb, gallwch hefyd wneud sylwadau ysgrifenedig ond rhaid i chi roi manylion yr oddefeb mewn unrhyw ohebiaeth. Os ydych chi'n gwneud sylwadau llafar, naill ai'n bersonol neu dros y ffôn, rhaid i chi gyfeirio at yr oddefeb a chadarnhau hyn ar bapur cyn pen 14 diwrnod.

4. Cofrestru Buddiannau

Pwyntiau allweddol:

Rhaid i holl aelodau awdurdodau ddarparu cofnod o'u buddiannau mewn cofrestr buddiannau cyhoeddus. Os ydych yn aelod o gyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol, awdurdod tân neu awdurdod parc cenedlaethol, rhaid i chi hysbysu eich swyddog monitro ar bapur cyn pen 28 diwrnod o gael eich swyddogaeth, neu cyn pen 28 diwrnod o unrhyw newid i'ch cofrestr o fuddiannau, am unrhyw fuddiannau sy'n disgyn yn y categorïau sydd wedi'u pennu yn y Cod, fel yr amlinellir isod. Os ydych chi'n gynghorydd cymuned, rhaid i chi ddatgan eich buddiannau pan fydd y Cod yn mynnu eich bod yn gwneud hynny wrth gynnal busnes y cyngor. Dylech ddilyn unrhyw drefniadau a fabwysiadir yn lleol drwy eich clerc.

Mae arnoch angen cofrestru eich buddiannau er mwyn i'r cyhoedd, staff yr awdurdod a chyd aelodau wybod pa rai o'ch buddiannau a allai arwain at wrthdaro rhwng buddiannau. Mae'r gofrestr yn ddogfen y gellir taro golwg arni pan (neu cyn) y bydd mater yn codi, ac felly mae'n caniatáu i bobl eraill wybod pa fuddiannau sydd gennych, ac a allent arwain at wrthdaro posibl rhwng buddiannau.

Mae'r gofrestr hefyd yn eich amddiffyn chi. Chi sy'n gyfrifol am benderfynu a ddylech chi ddatgan buddiant mewn cyfarfod ai peidio, ond gall fod yn ddefnyddiol i chi wybod yn gynnar a allai pobl eraill feddwl y gallai gwrthdaro posibl godi. Mae'n bwysig hefyd bod y cyhoedd yn gwybod am unrhyw fuddiannau y gallai fod yn rhaid i chi neu aelodau eraill eu datgan, er mwyn i'r cyhoedd weld bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn agored ac yn onest. Mae hyn yn helpu i sicrhau bod hyder y cyhoedd yng nghywirdeb llywodraethu lleol yn cael ei gynnal.

Fel y nodwyd yn flaenorol, oni bai eich bod yn gynghorydd cymuned, rhaid i chi hysbysu eich swyddog monitro ar bapur cyn pen 28 diwrnod o gael eich swyddogaeth, neu cyn pen 28 diwrnod o unrhyw newid i'ch cofrestr o fuddiannau, am unrhyw fuddiannau sy'n disgyn yn y categorïau sydd wedi'u pennu yn y Cod. Mae'r rhain yn cynnwys:

- Eich swydd(i) neu eich busnes(au).
- Enw eich cyflogwr neu bobl sydd wedi eich penodi i weithio iddynt.
- Enw unrhyw un sydd wedi rhoi taliad i chi yng nghyswllt eich etholiad, neu dreuliau rydych chi wedi'u cael wrth gyflawni eich dyletswyddau.
- Enw unrhyw unigolyn, cwmni neu gorff arall sydd â lleoliad busnes neu dir yn ardal yr awdurdod, ac mae eich cyfranddaliadau yn y cwmni dros £25,000 (gwerth nominal) neu mae gennych gyfran dros 1/100 o gyfalaf cyfrannau'r cwmni.
- Unrhyw gontractau rhwng yr awdurdod a chi neu eich ffyrm (os ydych yn bartner) neu gwmni (os ydych yn gyfarwyddwr sy'n cael tâl neu os oes gennych chi gyfranddaliadau fel y disgrifir uchod) gan gynnwys unrhyw les, trwydded gan yr awdurdod ac unrhyw gontractau ar gyfer nwyddau, gwasanaethau neu waith. Pan fydd y contract yn ymwneud â defnyddio tir neu eiddo, rhaid nodi'r tir ar y gofrestr.
- Unrhyw dir ac eiddo yn ardal yr awdurdod y mae gennych fuddiant manteisiol ynddo (neu drwydded i'w feddiannu am fwy na 28 diwrnod) gan gynnwys, ond nid yn unig, y tir a'r tŷ lle rydych chi'n byw ac

unrhyw randiroedd rydych chi'n berchen arnynt neu'n eu defnyddio.

- Os ydych yn rheoli neu'n aelod o:
 - unrhyw gyrff eraill y cawsoch eich ethol, eich penodi neu eich enwebu ar eu cyfer gan yr awdurdod
 - unrhyw gyrff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus (a ddisgrifir uchod), neu a gyfarwyddir at ddibenion elusennol, neu y mae eu prif ddibenion yn cynnwys dylanwadu ar bolisiau neu farn gyhoeddus, gan gynnwys unrhyw blaid wleidyddol neu undeb llafur.
 - unrhyw glwb neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu yn ardal eich awdurdod.

Gwybodaeth sensitif

Pwyntiau allweddol:

Efallai y cewch eich eithrio rhag gorfod cynnwys gwybodaeth sensitif ar eich cofrestr buddiannau. Os yw eich buddiant personol mewn mater sy'n cael ei drafod mewn cyfarfod yn wybodaeth sensitif, bydd arnoch angen datgan bod gennych fuddiant personol ond ni fydd yn rhaid i chi roi dim manylion am natur y buddiant hwnnw.

Gall gwybodaeth sensitif gynnwys eich cyflogaeth sensitif (megis ymchwil wyddonol benodol neu'r Lluoedd Arfog) neu fuddiannau eraill sy'n debygol o beri risg difrifol o drais neu frawychu yn eich erbyn chi neu rywun sy'n byw gyda chi petai'r cyhoedd yn gwybod amdanynt.

Dylech roi'r wybodaeth hon i'ch swyddog monitro ac egluro eich pryderon ynghylch datgelu'r wybodaeth sensitif; gan gynnwys pam ei bod yn debygol o beri risg ddifrifol y byddwch chi neu rywun sy'n byw gyda chi yn destun trais neu frawychu. Nid oes arnoch angen cynnwys yr wybodaeth hon ar eich cofrestr o fuddiannau os bydd eich swyddog monitro'n cytuno â hynny. Yn y pen draw, rhaid i chi benderfynu pa wybodaeth i'w chynnwys ar eich cofrestr o fuddiannau a fydd ar gael i'r cyhoedd. Os na fydd gwybodaeth ar eich cofrestr yn sensitif mwyach, rhaid i chi roi gwybod i'ch swyddog monitro cyn pen 28 diwrnod a gofyn iddynt ddiwygio'r wybodaeth yn unol â hynny.

Rhoddion a lletygarwch

Pwyntiau allweddol:

Rhaid i chi gofrestru unrhyw roddion neu letygarwch sydd werth mwy na'r swm a bennwyd gan eich awdurdod a gewch yng nghyswllt eich dyletswyddau swyddogol fel aelod, a ffynhonnell y rhodd neu'r lletygarwch.

Rhaid i chi gofrestru'r rhodd neu'r lletygarwch a'i ffynhonnell cyn pen 28 diwrnod o'i dderbyn.

Yn yr un modd â buddiannau eraill yn eich cofrestr buddiannau, gall fod gennych **fuddiant personol** mewn mater sy'n cael ei ystyried os yw'n debygol o effeithio ar unigolyn a roddodd rodd neu letygarwch i chi sydd wedi'i gofrestru. Os yw hynny'n wir, rhaid i chi ddatgan bodolaeth a natur y rhodd neu'r lletygarwch, y sawl a'i rhoddodd i chi, sut mae'r busnes sy'n cael ei ystyried yn berthnasol i'r unigolyn hwnnw neu honno ac wedyn penderfynu a yw'r buddiant hwnnw hefyd yn fuddiant sy'n rhagfarnu.

Mae hefyd yn arfer da darparu nodyn o unrhyw gynigion o roddion rydych wedi'u gwrthod.

A yw'r rhodd neu'r lletygarwch yn gysylltiedig â'm dyletswyddau swyddogol fel aelod?

Dylech ofyn i chi'n hun, a fyddwn i wedi cael y rhodd hwn pe na bawn i ar y cyngor? Os nad ydych chi'n siŵr o'r cymhelliant y tu ôl i rodd neu letygarwch, rydym yn argymhell eich bod yn ei gofrestru neu'n siarad â'ch swyddog monitro neu glerc eich tref/cymuned pan fo hynny'n berthnasol.

Nid oes arnoch angen cofrestru rhoddion a lletygarwch nad ydynt yn berthnasol i'ch swyddogaeth fel aelod, megis anrhegion Nadolig gan eich ffrindiau a'ch teulu, na rhoddion nad ydych chi'n eu derbyn. Fodd bynnag, dylech bob amser gofrestru rhodd neu letygarwch petai modd ei weld fel rhywbeth a roddwyd i chi oherwydd eich safle neu os yw eich awdurdod yn mynnu eich bod yn gwneud hynny.

Beth os nad wyf fi'n gwybod beth yw gwerth rhodd neu letygarwch?

Yn gyffredinol, os nad ydych chi'n siŵr o werth rhodd neu letygarwch, dylech ei gofrestru, fel mater o ymarfer da ac yn unol ag egwyddorion bod yn agored ac yn atebol mewn bywyd cyhoeddus.

Efallai y bydd yn rhaid i chi amcangyfrif gwerth rhodd neu letygarwch. Hefyd, os ydych chi wedi cael nifer o roddion bach o'r un ffynhonnell dros gyfnod byr sydd, at ei gilydd, yn cyrraedd y gwerth a bennwyd gan eich awdurdod, dylech gofrestru hynny.

Mae'r Cod hefyd yn cyfeirio at fudd neu fantais faterol. Mesur hyn fyddai petai arsylwr annibynnol gwybodys yn gallu dod i'r casgliad y gellid gweld eich bod ar eich ennill o ganlyniad.

Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru
1 Ffordd yr Hen Gae
Pencoed
CF35 5LJ

Ffôn: 01656 641150

Ffacs: 01656 641199

E-bost: holwch@ombwdsmon-cymru.org.uk

Gwefan: www.ombwdsmon-cymru.org.uk